

**Prohlašuji, že jsem tuto práci napsala sama,
pouze s použitím uvedených pramenů a literatury.**

Božena Kaňáková

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat *Doc. Mgr. Jiřímu Langerovi Ph. D.* za jeho odborné rady a vedení při vypracování mé bakalářské práce.

Děkuji také paní ředitelce *Mgr. Martině Michalíkové* za poskytnutí informací a materiálů pro mou bakalářskou práci.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	6
I. Výchova a vzdělávání sluchově postižených.....	9
1. Vymezení základních pojmů problematiky sluchového postižení.....	10
1.1. Klasifikace sluchových vad a jejich příčiny	10
1.1.1. Klasifikace postižení sluchu podle stupně sluchového postižení	11
1.1.2. Klasifikace sluchového postižení podle období vzniku postižení.....	11
1.1.3. Klasifikace sluchového postižení podle místa vzniku postižení	12
1.2. Vliv sluchové vady na jedince.....	14
1.3. Komunikace osob se sluchovým postižením.....	15
2. Historie výchovy a vzdělávání sluchově postižených	18
2.1. Počátky výchovy a vzdělávání sluchově postižených.....	18
2.2. Historie výchovy a vzdělávání sluchově postižených na území České republiky.....	23
3. Systém výchovy a vzdělávání žáků se sluchovým postižením.....	28
3.1. Metody vzdělávání žáků se sluchovým postižením	28
3.1.1. Orální přístup.....	28
3.1.2. Bilingvální přístup.....	29
3.1.3. Totální přístup	30
3.2. Předškolní, základní, střední a vysokoškolské vzdělávání.....	31
3.2.1. Mateřské školy pro sluchově postižené.....	31
3.2.2. Základní školy pro sluchově postižené	32
3.2.3. Střední školy pro sluchově postižené.....	33
3.2.4. Vysokoškolské vzdělávání.....	34
3.3. Poradenské instituce pro osoby se sluchovým postižením.....	35
3.3.1. Střediska rané péče (SRP)	36
3.3.2. Speciálně pedagogická centra (SPC).....	36
II. Dějiny a současnost Střední školy, základní školy, mateřské školy pro sluchově postižené v Olomouci.....	38
4. Zemský ústav pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou (1894–1950).....	39

4.1. Za Rakousko–Uherska	39
4.1.1. Slavnosti a návštěvy	43
4.2. Za první republiky	45
4.2.1. Slavnosti	48
4.3. Nacistická okupace a poválečná obnova	50
5. Základní škola pro žáky se zbytky sluchu v Olomouci na Svatém Kopečku (1950–1999)	52
5.1. Období 1950–1989	52
5.1.1. Metody výuky na škole	55
5.1.2. Mimoškolní aktivity	56
5.1.3. Sportovní aktivity	57
5.1.4. Slavnosti a školení učitelů	58
5.1.5. Návštěvy, hospitace a odborná činnost.....	60
5.2. Po roce 1989	61
6. Střední škola, základní škola, mateřská škola pro sluchově postižené v Olomouci.....	63
6.1. Vzdělávání.....	64
6.2. Internát a mimoškolní aktivity.....	67
6.3. Další školská zařízení	68
Závěr	70
Seznam literatury a pramenů.....	75
Resumé.....	78
Summary	80
Anotace	82
Seznam příloh	84
Seznam reprodukcí.....	84
Přílohy	85

Úvod

Škola pro děti sluchově postižené v Olomouci má svou více než stoletou historii, která začíná v roce 1894 otevřením Zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou. Ve své dosavadní historii si škola prošla třemi významnými etapami: od roku 1894 do roku 1950 jako Zemský ústav pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou, od roku 1950 do roku 1999 jako Základní škola pro žáky se zbytky sluchu v Olomouci na Svatém Kopečku a od roku 1999 konečně jako Střední škola, základní škola, mateřská škola pro sluchově postižené v Olomouci, na třídě Kosmonautů.

Prameny obsahující informace o škole z let 1889–1953 jsou v první řadě uloženy ve Státním okresním archivu Olomouc ve fondu „*Národní škola pro děti se zbytky sluchu, Svatý Kopeček*.“ Pro zmapování činnosti školy v pozdějších letech bylo třeba prozkoumat *Registraturu Střední školy, základní školy, mateřské školy pro sluchově postižené v Olomouci*.

Informace pro naši bakalářskou práci jsme čerpali z celé řady odborných publikací se surdopedickou tematikou. Mezi tyto publikace patří zejména oba díly *Velkého ilustrovaného průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu* od Jaroslava Hrubého, *Sluchové postižení, úvod do surdopedie* od Radky Horákové, *Uvedení do problematiky sluchového postižení* od Terezy Skákalové, *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce* od Marie Komorné a *Surdopedie* od Jiřího Langra a Evy Suralové. Historie výchovy a vzdělávání sluchově postižených je dobře zachycena v publikaci od Jana Poula s názvem *Nástin vývoje vyučování neslyšících* a Romany Mázderové s názvem *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Informace o vlastní historii školy jsme pak kromě pramenných zdrojů čerpali také ze dvou školních sborníčků vydaných u příležitosti významných výročí školy *XX. celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva a 100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček*.

V rámci našeho výzkumu nás v první řadě zajímá vývoj školy v průběhu své existence a rozsah její činnosti. Zároveň však také vnímáme to, že škola existovala v různých obdobích, která ji ovlivňovala. Třetím rozměrem naší výzkumné práce je též

vývoj vzdělávání sluchově postižených a způsob, jakým se tento vývoj promítl do pedagogických metod školy.

Hlavním cílem našeho výzkumu je pak popis vývoje „*Střední školy, základní školy, mateřské školy pro sluchově postižené v Olomouci*“ v návaznosti na rozvoji metod výchovy a výuky sluchově postižených v teoretické i praktické rovině. K dosažení hlavního cíle se zaměříme na zkoumání následujících dílčích cílů:

- a) postižení počátků Zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou a konstituování vzdělávacího plánu této školy podle orální metody,
- b) popis rozvoje školy za první republiky mezi dvěma válkami,
- c) zachycení nového impulsu pro obnovu výuky po druhé světové válce za podmínek přestěhování celého ústavu na Svatý Kopeček do Olomouce, začlenění školy do jednotného systému školství v socialistickém Československu a postupného zavádění technologických inovací do výuky,
- d) budování školy po roce 1989 v novém prostředí vzniklém restitucí objektu školy na Svatém Kopečku a rozvinutí metody totální komunikace ve výuce sluchově postižených,
- e) popis současnosti školy a jejích výzkumně metodických a edukačních aktivit.

Naše bakalářská práce je proto rozdělena na část teoretickou a praktickou do šesti kapitol. V první části s názvem *Výchova a vzdělávání sluchově postižených* se zabýváme teoretickými východisky našeho výzkumu. První kapitola s názvem *Vymezení základních pojmů problematiky sluchového postižení* nejprve klasifikuje sluchové vady a jejich příčiny, dále se tato kapitola zamýšlí nad tím, jaký vliv má sluchové postižení na jedince, poté se zabývá komunikací osob se sluchovým postižením. Ve druhé kapitole s názvem *Historie výchovy a vzdělávání sluchově postižených* zachycujeme počátky výchovy a vzdělávání sluchově postižených ve světě a poté se zaměřujeme na historii výchovy a vzdělávání sluchově postižených na území České republiky. Ve třetí kapitole s názvem *Systém výchovy a vzdělávání žáků se sluchovým postižením v České republice* se nejprve zabýváme metodami vzdělávání žáků se sluchovým postižením, poté monitorujeme možnosti předškolního, základního, středního a vysokoškolského vzdělávání sluchově postižených, nakonec se zabýváme poradenskými institucemi pro děti se sluchovým postižením.

Druhá část s názvem *Dějiny a současnost Střední školy, základní školy, mateřské školy pro sluchově postižené v Olomouci* tvoří jádro našeho odborného výzkumu. V této části se zaměřujeme na dějiny zmiňované školy v jednotlivých etapách její existence. Ve čtvrté kapitole s názvem *Zemský ústav pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou* jsou zachyceny počátky školy v období Rakouské monarchie i její rozvoj za první republiky a po druhé světové válce až do roku 1950, kdy byla přemístěna na Svatý Kopeček u Olomouce. V páté kapitole s názvem *Základní škola pro žáky se zbytky sluchu v Olomouci na Svatém Kopečku* mapujeme její osudy od roku 1950 do roku 1999. Poslední šestá kapitola s názvem *Střední škola, základní škola, mateřská škola pro sluchově postižené v Olomouci* se zabývá současností této školy.

I. Výchova a vzdělávání sluchově postížených

1. Vymezení základních pojmů problematiky sluchového postižení

1.1. Klasifikace sluchových vad a jejich příčiny

Termín „sluchově postižení“ zahrnuje velmi nestejnorodou skupinu osob. V odborných kruzích existují různé pohledy na to, kdo všechno do této skupiny vlastně patří. Zákon č. 155/1998 Sb., *o znakové řeči*, novelizovaný v roce 2008 zákonem č. 384/2008 Sb., *o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob*, definuje sluchově postižené jako „osoby, které ohluchly před rozvinutím mluvené řeči a u nichž velikost a charakter sluchové vady neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, a dále osoby později ohluchlé a nedoslýchavé, které samy považují znakovou řeč za primární formu své komunikace“.

Označení osoby se sluchovým postižením se tedy týká jedinců s různým stupněm a druhem sluchového postižení. Zahrnuje osoby neslyšící, u kterých je sluch poškozen v takovém rozsahu, že ani s největším zesílením nemohou vnímat zvuky mluvené řeči. Dále jsou to osoby nedoslýchavé, u nichž je sluch omezen jen částečně a lze jej úspěšně kompenzovat elektroakustickými kompenzačními pomůckami a ohluchlé, u nichž ke ztrátě sluchu došlo v období dokončování vývoje řeči nebo po jeho ukončení. Termín sluchově postižení zahrnuje i osoby s kochleárním implantátem, přístrojem voperovaným do hlemýždě vnitřního ucha, který umožňuje vnímat zvuky jedincům s poškozeným Cortiho orgánem, ale se zachovalou funkcí sluchového nervu. Každá z těchto kategorií představuje různorodou kvalitu, jejíž konkrétní strukturu limitují ještě další faktory.¹

Na klasifikaci sluchových vad můžeme nahlížet z několika hledisek. Tereza Skákalová rozlišuje tři základní hlediska klasifikace postižení sluchu: podle stupně postižení, podle období vzniku postižení a podle místa vzniku postižení.²

¹ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdepedie – andragogika*. Olomouc 2006, s. 10.

² SKÁKALOVÁ, Tereza: *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. Hradec Králové 2011 s. 76–77.

1.1.1. Klasifikace postižení sluchu podle stupně sluchového postižení

Klasifikace postižení sluchu podle stupně sluchového postižení se vyjadřuje ztrátou sluchu na obou uších v decibelech. V České republice je nejčastěji používána klasifikace, kterou vymezuje Světová zdravotnická organizace (WHO):

bez poškození	0 – 25 dB
mírné poškození	26 – 40 dB
středně těžké poškození	41 – 60 dB
závažné poškození	61 – 80 dB
silné poškození včetně hluchoty	81 – více dB

Tab.: Klasifikace podle stupně sluchového postižení³

1.1.2. Klasifikace sluchového postižení podle období vzniku postižení

Klasifikace sluchového postižení podle období vzniku postižení se dělí z hlediska dopadu na vývoj řeči na dvě základní kategorie:

První kategorií jsou *sluchová postižení vzniklá v období prelingválním*, tedy v období před rozvojem řeči. Do této skupiny patří postižení, která vznikla z genetických příčin, postižení získaná v prenatalním období, jejichž příčinami jsou většinou nemoci nebo úrazy matky, nebo postižení v perinatálním období, která souvisejí často s komplikovaným porodem.⁴ Do této kategorie jsou dále zařazovány vady získané, které vznikly ještě před ukončením vývoje a fixace řeči, zhruba do šesti let věku. Příčinami sluchového postižení v tomto věku bývají zejména infekční choroby, různá traumata, úrazy hlavy, mechanická poškození mozku, onkologická onemocnění,

³ http://www.who.int/pbd/deafness/hearing_impairment_grades/en/index.html [cit. 16. 06. 2013]

⁴ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie – andragogika*. Olomouc 2006, s. 11.

kteřá jsou léčena ozářením a chemoterapií nebo také opakované hnisavé záněty středního ucha.⁵ Pro prelingválně vzniklé sluchové postižení je důležitou charakteristikou výrazné omezení či znemožnění přirozeného vývoje řeči.⁶

Do druhé kategorie náleží *postižení vzniklá v období postlingválním*. Jsou to postižení sluchu, která vznikla až po fixaci řeči (asi po šestém roce věku). Někteří odborníci označují tuto kategorii termínem *ohluchlí*. Příčiny bývají podobné jako u prelingválně získaných vad. V pozdějším věku se k těmto příčinám přidává také stařecká nedoslýchavost (presbyakuzie). Ta vzniká postupným přirozeným odumíráním nenahraditelných sluchových buněk.⁷ Velký vliv na poškození sluchu má celkově také dlouhodobé působení silné hlukové zátěže, které nevratně poškozuje sluchové buňky. Dále to může být působení toxinů a jedů (například antibiotika Streptomycin a Gentamycin). Sluchové vady, které vznikají až po upevnění řeči, již nemají tak zásadní vliv na řečový vývoj jedince jako u předchozí kategorie.⁸

1.1.3. Klasifikace sluchového postižení podle místa vzniku postižení

Z hlediska místa vzniku sluchového postižení rozlišujeme dvě skupiny sluchových vad:

1. Periferní nedoslýchavost či hluchota

Vady převodní může způsobovat jakákoli překážka v zevním zvukovodu nebo středním uchu, která brání mechanickému převodu zvukových vln k vlastním citlivým sluchovým buňkám. Zevní zvukovod bývá ucpan ušním mazem, cizím tělesem, může být nepřirozeně zúžen nebo zcela uzavřen v důsledku vývojové vady. Mezi další příčiny těchto vad patří také zvětšená nosní mandle, která způsobuje poruchu ventilace středouší přes Eustachovu trubici nebo protržení bubínku po zánětu nebo při úrazu. Tyto sluchové vady jsou většinou odstranitelné a postižení sluchu pak zmizí.⁹

⁵ SKÁKALOVÁ, Tereza: *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. Hradec Králové 2011 s. 14.

⁶ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie – andragogika*. Olomouc 2006, s. 12.

⁷ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 11.

⁸ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie – andragogika*. Olomouc 2006, s. 13.

⁹ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 13.

Vady percepční zahrnují taková postižení, při kterých je porušena funkce vnitřního ucha, sluchového nervu nebo mozkové kůry. U dětí bývají tyto vady většinou vrozené, u starších lidí jsou pak často způsobeny arteriosklerózou, nedostatečným prokrvením či zánětem. Velice nebezpečným onemocněním v kterémkoli věku je zánět mozkových blan, při kterém toxiny produkované infekčním virem či bakterií zničí vláskové buňky vnitřního ucha, v důsledku čehož může člověk úplně ohluchnout. Léčba takovýchto vad je složitá a dlouhodobá.¹⁰ Kombinací vad převodního a percepčního typu vznikají *Vady smíšené* (mixta).¹¹

2. Centrální nedoslýchavost či hluchota zahrnuje komplikované defekty, které jsou způsobené různými procesy. Tyto defekty postihují podkorový a korový systém sluchových drah. Příznaky těchto poruch jsou velmi rozmanité a mohou být způsobeny jako organickými, tak funkčními změnami.¹²

Specifickou kategorií sluchového postižení tvoří *ušní šelesty* (tinitus). Jsou to různé zvukové vjemy, které se projevují jako šumy a ruchy. Ušní šelesty vznikají spontánně a nejsou ovlivnitelné vůlí. Jedinec slyší tyto zvukové vjemy bez adekvátního zvukového podnětu: například zvonění, hučení nebo šum. Příčiny těchto šelestů nejsou dosud zcela objasněny. Šelesty se mohou vyskytovat nejen u jedinců se sluchovou vadou, ale i u jedinců jinak zcela zdravých. Na jedince postiženého šelesty působí nepříznivě hlavně to, že šumy vznikají v jeho vlastní hlavě a nelze je nijak ovlivnit.¹³

Jaroslav Hrubý uvádí ještě další klasifikaci osob se sluchovým postižením, ve které se spojuje zároveň medicínské, kulturní, sociální i vzdělávací hledisko. Jaroslav Hrubý zahrnuje pod obecný pojem následující skupiny osob: *nedoslýchavé, ohluchlé* (osoby s vadou sluchu získanou až po rozvoji mluvené řeči), *osoby s prelingvální úplnou hluchotou, hluchoslepé* (osoby s kombinovanou sluchovou a zrakovou vadou), *šelestáře* a *rodiče sluchově postižených dětí*. V současné době bychom však mohli klasifikaci doplnit ještě o další dvě kategorie: *osoby s kochleárním implantátem* a

¹⁰ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 13–14.

¹¹ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 12.

¹² HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 14.

¹³ HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 2. díl. Praha 1998, s. 44–45.

slyšící děti rodičů se sluchovým postižením. Jednotlivé kategorie nejsou striktně oddělené a mohou se i určitým způsobem překrývat.¹⁴

1.2. Vliv sluchové vady na jedince

Sluch umožňuje příjem zvukových informací z okolního prostředí, které jsou důležité nejen pro rozvoj sociálních kontaktů, ale usnadňují i prostorovou orientaci vnímání polohy a pohybů vlastního těla a v neposlední řadě vnímání zvuků varovných. Sluchové vnímání tedy představuje jeden z nejdůležitějších informačních kanálů člověka.¹⁵ Z výše uvedených argumentů jasně vyplývá, že, ve většině případů sluchových vad se objevují závažné informační a komunikační bariéry. V důsledku postižení sluchu tak vznikají problémy v následujících oblastech: v jazykové oblasti, kognitivní oblasti, vzdělávací oblasti, sociální oblasti a oblasti pracovního uplatnění.¹⁶

Nejtěžším důsledkem sluchového postižení je bezesporu omezená schopnost vnímání řeči, která výrazně ztěžuje přístup k informacím, jež člověk bez sluchového postižení získává samovolně. Snížená srozumitelnost mluvené řeči u sluchově postiženého zároveň často vytváří bariéru v komunikaci se slyšícími.¹⁷ Sluchové postižení pak ovlivňuje významným způsobem kognitivní oblast jedince. Jeho myšlení je mnohdy nepohotové a jednoduché, často založené pouze na konkrétních pojmech. Osoby s výrazným sluchovým postižením tudíž při získávání nových informací upřednostňují většinou spíše mechanickou paměť než paměť logickou. Sluchové vady jsou velmi náročné na pozornost sluchově postižených osob, které jsou nuceny se při komunikaci neustále koncentrovat na odezírání případně poslouchání. Sluchově postižení žáci tak musí být neustále soustředěni na výklad učitele, protože se k nim nedostanou informace náhodně, jako u slyšících dětí.¹⁸

Sluchové postižení ovlivňuje i osobnost jedince, u kterého mohou problémy se sluchovým postižením související vyvolávat pocity méněcennosti. Sluchově postižení tak bývají často labilní, až agresivní. Vzdělávání sluchově postižených proto klade specifické požadavky na výuku takto postižených jedinců. Ať se jedná o výuku v běžné

¹⁴ HRUBÝ, Jaroslav: *Úvod do výchovy a vzdělávání sluchově postižených.* Část 1. Praha 2010, s. 106–113.

¹⁵ SKÁKALOVÁ, Tereza: *Uvedení do problematiky sluchového postižení.* Hradec Králové 2011 s. 41.

¹⁶ TARCSIOVÁ, Darina: *Sluchové postihnutie vo vyššom veku.* Bratislava 2005, s. 131–135.

¹⁷ SKÁKALOVÁ, Tereza: *Uvedení do problematiky sluchového postižení.* Hradec Králové 2011 s. 42.

¹⁸ TARCSIOVÁ, Darina: *Sluchové postihnutie vo vyššom veku.* Bratislava 2005, s. 131–135.

či speciální škole, je potřeba pro vyučovací proces zajistit dostatečně informované a speciálně kvalifikované pedagogické pracovníky.¹⁹

Sluchové postižení má též vliv na společenský a emocionální život, protože k navázání jakéhokoliv mezilidského kontaktu je zapotřebí komunikace. Problematické může být zejména navazování kontaktu mezi osobami slyšícími a osobami se sluchovou vadou, protože obě tyto skupiny uznávají jinou formu komunikace. V konečném důsledku může nedostatek společenské komunikace vyvolat u sluchově postižených osob negativní emoce jako je například vztahovačnost, agresivita či pocity méněcennosti. U jedinců se sluchovým postižením je zároveň větší riziko nesamostatnosti, nerozhodnosti, snadné ovlivnitelnosti, závislosti na rodičích, případně na tlumočnickovi. Sluchové postižení má v neposlední řadě výrazný vliv na pracovní uplatnění. V současné době není moc profesí, kde by se osoby s výrazným sluchovým postižením mohly uplatnit. K vykonávání většiny profesí je totiž zapotřebí sluch a komunikace, v důsledku čehož mají neslyšící velmi úzký výběr profesního uplatnění.²⁰

1.3. Komunikace osob se sluchovým postižením

Jedním z nástrojů komunikace je řeč, jejímiž prostředky mohou být mluvené nebo znakové jazyky. Komunikačním prostředkem majoritní slyšící společnosti je národní jazyk nejčastěji přenášený formou mluvené řeči. Přirozeným jazykem a komunikačním prostředkem sluchově postižených jsou pak národní znakové jazyky (např. český znakový jazyk).²¹ Právě komunikace pomocí jiné dorozumívací formy dělá z neslyšících jedinců minoritní společnost, která je však tvořena různorodými skupinami, preferujícími odlišné dorozumívací techniky.

Mluvená řeč bývá u osob se sluchovým postižením specificky změněna a její podoba se odvíjí od závažnosti postižení. Sluchové vady deformují zvukové vjemy a postiženým jedincům tak chybí zpětná sluchová vazba, která je důležitá pro kontrolu vlastního mluveného projevu. Z tohoto důvodu je řečový projev sluchově postižených v

¹⁹ SKÁKALOVÁ, Tereza: *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. Hradec Králové 2011 s. 43.

²⁰ TARCSIOVÁ, Darina: *Sluchové postihnutie vo vyššom veku*. Bratislava 2005, s. 131–135.

²¹ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 19.

mnoha ohledech jiný než u běžné populace, což se projevuje kolísáním tónové výšky hlasu, kolísáním síly hlasu, monotónností či změnou barvy hlasu.²²

U jedinců se sluchovým postižením jsou často přítomné takové hlasové vady, jejichž vlivem bývá narušena také artikulace. Výslovnost determinuje typ a stupeň postižení, odborná péče logopedů a další individuální faktory. Neslyšící nejsou schopni odlišit slovní druhy, používají nadbytečná slova, tvoří věty s nesprávnými gramatickými koncovkami. Věty zdánlivě jednoduché pro běžnou společnost bývají pro ně často nesrozumitelné. Slyšící lidé by si proto měli uvědomit, že nemohou usuzovat o intelektu sluchově postižených na základě jejich mluveného projevu.²³

Znakový jazyk je přirozený a plnohodnotný komunikační systém neslyšících. Je tvořen vizuálně-motorickými prostředky, mezi které patří postavení a pohyby rukou, mimika, pozice hlavy apod. V našem prostředí pak hovoříme o českém znakovém jazyce, který má jako každý jiný znakový jazyk svou vlastní gramatiku a slovní (resp. znakovou) zásobu. Často je tento komunikační systém nesprávně označován jako znaková řeč, není však odvozen od mluvené řeči a má velmi specifické vlastnosti, které se od ní liší.²⁴ Radka Horáková rozděluje komunikační prostředky znakového jazyka do dvou složek: na složku manuální, která je reprezentována pohybem, tvarem a místem znakující ruky, orientace prstů, dlaně apod. a složkou nemanuální, kterou se rozumí především mimika a gestikulace. Obě složky mají velmi důležitou úlohu, neboť mohou význam sdělení zcela změnit.²⁵

Znakovaný jazyk / znakovaná čeština je umělým jazykovým systémem, který si vytvořili slyšící, aby se mohli snáze domluvit s uživateli znakového jazyka. „*Věta, artikulovaná ve znakované češtině, je sestavena podle gramatických a syntaktických pravidel českého jazyka, místo slov však využívá znaků „vypůjčených“ z českého znakového jazyka.*“²⁶

Dalším představitelem vizuálně-motorického komunikačního systému je pak **prstová abeceda** (daktylotika). Ke zobrazování jednotlivých písmen abecedy využívá

²² HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 54 –58.

²³ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 52.

²⁴ Zákon č. 155/1998 o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. In: HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 62.

²⁵ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 54 –58.

²⁶ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 23.

postavení rukou, prstů a dlaní. Nejčastěji je uplatňována při hláskování neznámých slov, jmen a příjmení či odborných termínů. Užívá se buďto její jednoruční nebo dvouruční forma.²⁷

Odezírání slouží neslyšícím a sluchově postiženým jedincům k tomu, aby přijímali informace pomocí zraku. Jde tedy o globální zrakové vnímání, při němž postižený očima sleduje u osob, se kterými komunikuje, pohyby rtů, výraz obličeje, gestikulaci, pohyby celého těla, celkový postoj mluvícího a pauzy v čase mluvení.²⁸ K tomu, aby mohlo proběhnout odezírání úspěšně, je nutno splnit několik zásadních podmínek. Mezi vnitřní podmínky, které souvisí s odezírající osobou, patří věk sluchově postiženého, dosažená úroveň vývoje řeči, rozsah slovní zásoby, emoce a stav organismu, neporušené zrakové vnímání. Vnějšími podmínkami, vztahujícími se na prostředí, ve kterém odezírání probíhá, se rozumí vzdálenost mezi komunikujícími, dobré světelné podmínky, pomalejší a výraznější řeč mluvícího, nepřerušovaný oční kontakt, přibližně stejná úroveň hlavy mluvícího a odezírajícího, a také počet osob, které se hovoru účastní.²⁹

Hlavním úkolem všech osob, které se věnují výchově a vzdělávání jedinců se sluchovým postižením je tedy výstavba plnohodnotného a jedinci plně vyhovujícího komunikačního systému, který vytvoří příznivé prostředí pro vývoj a výchovu, umožní aktivní a uspokojující zapojení se do života společnosti a zabrání společenské izolaci.³⁰

²⁷ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 22.

²⁸ KRAHULCOVÁ, Beáta: *Komunikace sluchově postižených*. Praha 2002, s. 193.

²⁹ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 53 –54.

³⁰ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 19.

2. Historie výchovy a vzdělávání sluchově postižených

2.1. Počátky výchovy a vzdělávání sluchově postižených

Vztah společnosti k neslyšícím byl po celá staletí a prakticky i dodnes je utvářen na základě předsudků a stereotypů. Osoby neslyšící a nemluvící to měly ve společnosti vždy těžké. V řecké obci ani v římském státě nebyli neslyšící v občanském životě plnoprávní a hluchoněmost zde byla i vzdělanými lidmi pokládána za duševní poruchu. Postižené děti, mezi které patřily i děti neslyšící, byly často brány za nevzdělavatelné a své dětství v mnoha případech ani nepřežily, neboť jejich rodiče měli právo je v důsledku jejich postižení beztrestně zabít.³¹ Tento postoj antické společnosti k neslyšícím potvrzuje také řecký filozof a učenec *Aristoteles*, který o neslyšících napsal: „*Ti, kdo neslyší od narození, nebudou mít rovněž řeči. Hlas jim určitě nechybí, nemají však řeči.*“ Při špatném výkladu tohoto výroku došlo později k významovému posunu: „*Neslyšící – neschopen myšlení*“, čímž bylo na neslyšící pohlíženo po celá staletí jako v mnoha případech na hloupé a tudíž neschopné vzdělávání.³²

Teprve v 16. století lékaři objevili, že mezi poruchou sluchového ústrojí a funkcí mluvidel není přímá souvislost. Lékař a filozof *Jerome Cardano* při studiu fyziologie smyslových orgánů dospěl k názoru, že neslyšící jsou vzdělavatelní, protože mají rozum. Cardano vycházel nejen z vlastních pozorování ale také ze spisu Rudolpha Agricoly, který psal o neznámém neslyšícím, který se naučil číst a psát: „*Viděl jsem člověka, který od kolébky neslyšel a byl tudíž také němý, který se naučil rozumět všemu, co bylo napsáno jinými osobami, a který vyjadřoval písemně všechny své myšlenky, jako by mohl používat slova.*“ Cardano jeho zprávu rozvedl ve své knize *Paralipomenon*, díky čemuž došlo mezi odbornou veřejností ke korekci Aristotelova názoru a letitý mýtus o nevzdělavatelnosti neslyšících byl alespoň částečně překonán.³³

Po celý středověk však neslyšící žili většinou na okraji společnosti. Úroveň vzdělání a především schopnosti psát a mluvit výrazně ovlivňovaly socio-ekonomické

³¹ HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 43.

³² MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 1.

³³ MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 1.

postavení neslyšících. Pokud neslyšící neznali jazyk společnosti, ve které žili, stáli na jejím okraji stejně jako lidé postižení leprou, tělesně a mentálně postižení a nevidomí. Pokusy o jejich výchovu a vzdělávání byly jen výjimečné a týkaly se jen dětí ze šlechtických rodin. Tyto děti byly vychovávány zpravidla v kláštorech, kde nejspíše dokázaly překlenout obtíže v komunikaci s neslyšícími pomocí posunků, které jinak sloužily ke vzájemné domluvě mnichů v době stanoveného mlčení.³⁴

První zprávy o vzdělávání neslyšících se objevují již v sedmém století našeho letopočtu, kdy anglický mnich **Beda Ctihodný** popisuje ve své knize *Církevní dějiny kmene Anglů* případ hluchoněmého chlapce, kterého anglický biskup **Jan z Beverly** naučil vyslovovat, odezírat a číst.³⁵ Nejstarší zaznamenaný pokus o výchovu neslyšícího v Německu je z šedesátých let 15. století, kdy byla v klášteře Gernrode v Harzu vychovávána neslyšící dívka pomocí posunků a obrázků k základní náboženské nauce.³⁶ Za prvního skutečného učitele neslyšících je však považován **Pedro Ponce de Leon** (1510–1584). Tento benediktinský mnich a zároveň šlechtic založil v 16. století školu pro neslyšící v klášteře sv. Salvátora, ve které se vzdělávaly děti ze šlechtických rodin.³⁷

V 17. století vznikaly první knihy o vzdělávání neslyšících. V roce 1620 vydal **Juan Martin Pablo Bonet** (1579–1633), tajemník šlechtické rodiny de Valasco, dvoudílnou knihu *Zjednodušení zvuků a umění naučit němé mluvy*. Ve své knize Bonet spojuje písmena s fonetickými charakteristikami, upřednostňuje jednoruční prstovou abecedu a propaguje metodu odezírání.³⁸ Dalším významným učitelem neslyšících byl švýcarský lékař **Johann Konrad Amman** (1669–1724), který je považován za zakladatele orální metody. Při vyučování neslyšících kladl Aman důraz na nácvik artikulace, používal ohmatávání chvění hlasivek a jako první popsal použití logopedického zrcadla. V roce 1692 vydal Amman latinsky knihu *Hluchý mluvící a později její rozšířenou verzi Pojednání o řeči*.³⁹

³⁴ POUL, Jan: *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno 1996.

³⁵ MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 1.

³⁶ POUL, Jan: *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno 1996. s. 5

³⁷ HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 45.

³⁸ POUL, Jan: *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno 1996. s. 8.

³⁹ MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 6.

Ve druhé polovině 18. století vznikly v Německu a ve Francii první státní školy a ústavy pro sluchově postižené. V roce 1770 založil kněz **Abbé de l'Épée** (1712–1789), pařížský ústav pro hluchoněmé. Tento původně soukromý ústav byl v roce 1791 zestátněn a přejmenován na *Národní institut pro neslyšící*. Abbé de l'Épée se od předchůdců zásadně lišil tím, že se snažil poskytnout vzdělání co největšímu počtu neslyšících. Byl také naprosto otevřený, své učební metody netajil a snažil se je předávat dále. Základem jeho pedagogických metod se stal znakový jazyk a písemná forma komunikace. Vymyslel také řadu logopedických pomůcek a svou dobu předběhl názorem o tom, že neslyšící mohou plnohodnotně myslet i ve znacích. Své pedagogické metody Abbé de l'Épée popsal ve dvou knihách *Vzdělávání hluchoněmých pomocí metodických posunků* z roku 1776 a v jejím rozšíření z roku 1784 *Pravdivý způsob vzdělávání hluchoněmých ověřený dlouholetou zkušeností*. Nástupce Epéeho a dlouholetý ředitel *Národního institutu pro neslyšící* **Sicard** (1742–1822) pokračoval v Epéeho pedagogických metodách. Z mnoha jeho pojednání jsou nejznámější díla *Kurz výchovy hluchoněmého od narození* a *Teorie znaků*, první slovník znakového jazyka. Po jeho smrti se metoda vzdělávání neslyšících pomocí znakového jazyka, prstové abecedy a písma začala nazývat metodou francouzskou.⁴⁰

Oproti francouzské metodě stála metoda německá. Tato metoda byla přísně orální a vycházela z toho, že se neslyšící mají bezpodmínečně naučit mluvit. Jejím obhájcem byl německý učitel **Samuel Heinicke** (1727–1790), který v roce 1778 založil školu pro neslyšící v Lipsku. Ten dokonce nechtěl, aby se jeho žáci nejprve učili číst a psát, protože by ztratili zájem o mluvení.⁴¹

Od konce 18. století vznikaly po celé Evropě státní školy a ústavy pro sluchově postižené. Učitelé na těchto školách uplatňovali při vyučování neslyšících v různé míře prstovou abecedu, mluvený jazyk a znakovou řeč (V Rakousku 1779 (vídeňský ústav), v Dánsku od roku 1817, v Norsku od roku 1883, ve Švédsku od roku 1889, v Anglii a Walesu od roku 1893, v Německu od roku 1913).⁴² V průběhu 19. století se tak vykristalizovaly dvě hlavní metody. První metodou byla *metoda francouzská*, nazývaná také manuální, známková nebo mimická, která preferovala znakový jazyk a prstovou

⁴⁰ POUL, Jan: *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno 1996. s. 14–15.

⁴¹ SKÁKALOVÁ, Tereza: *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. Hradec Králové 2011, s. 62–63; HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 55–56.

⁴² HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 56.

abecedu. Druhou metodou byla *metoda německá* neboli orální, která jednoznačně upřednostňovala mluvenou řeč.⁴³

Jedním z propagátorů orální metody byl v první polovině 19. století anglický učitel **Thomas Arnold** (1816–1897), který založil v Northamptonu v Anglii vlastní školu pro neslyšící.⁴⁴ Mírnější formu orální metody volil učitel **Friedrich Moritz Hill** (1805–1874). Jeho základní myšlenkou bylo, že se neslyšící dítě musí nejprve naučit mluvit stejně jako dítě slyšící, a až potom se může učit číst a psát. Hill obrodil pedagogiku neslyšících uznanými zásadami obecné pedagogiky. Ve výuce neslyšících kladl důraz na to, aby ústní řeč neslyšícího dítěte byla rozvíjena přirozeně a bez náhlých skoků. Hill při výuce zachovával přirozenou posunkovou řeč, ale vylučoval prstovou abecedu. Stal se také autorem několika odborných publikací a za svou práci došel velkého uznání a mnoha poct. Friedrich Moritz Hill byl Václavem Frostem, ředitelem pražského ústavu pro hluchoněmé, nazván „*prvním evropským učitelem hluchoněmých dětí*“.⁴⁵

K propagátorům francouzské metody patřil v první polovině 19. století američan **Thomas Hopkins Gallaudet**. V roce 1817 Gallaudet založil *První národní školu pro neslyšící* v Hartfordu ve státě Connecticut. O rok později absolvoval studijní pobyt ve Francii v pařížském *Národním institutu pro neslyšící*, kde přebral metody tehdejšího ředitele školy Sicarda. Po několika měsících se Gallaudet vrátil zpět do USA i s Laurentem Clercem, nelyšícím instruktorem znakové řeči z Pařížské školy, který přijal místo učitele na *První národní škole pro neslyšící* v Hartfordu a stal se tak prvním neslyšícím učitelem používající znakovou řeč v USA. V průběhu několika let byly postupně zakládány školy pro neslyšící i v dalších státech USA. Mezi tyto školy patřila i známá Newyorská škola pro neslyšící, otevřená v roce 1818 a škola v Pensylvánii, otevřená v roce 1820. V 1863 existovalo v celých USA celkem 22 škol pro sluchově postižené.⁴⁶

Ve šlépějích svého otce šel také syn Thomase Hopkinse Gallaudeta **Edward Miner Gallaudet**. Ten se stal ředitelem první vysoké školy pro neslyšící v USA, která vznikla v roce 1864 ve Washingtonu. Škola po něm nese od roku 1988 také svůj název. Gallaudetova univerzita je i dnes jedinou vysokou školou na světě, která je primárně

⁴³ SKÁKALOVÁ, Tereza: *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. Hradec Králové 2011, s. 63

⁴⁴ HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 56

⁴⁵ POUL, Jan: *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno 1996. s. 24–25.

⁴⁶ www.bookrags.com/biography/thomas-hopkins-gallaudet/ [cit. 11. 06. 2013]

určena uživatelům znakového jazyka. V současné době je součástí školy kromě vysoké školy také mateřská, základní a střední škola pro neslyšící. Tato univerzita je považována za centrum vzdělanosti a kultury neslyšících a má za úkol šířit nejmodernější poznatky o jejich vzdělávání.⁴⁷

Rozpory mezi metodou francouzskou a metodou německou se vyhrtyly na Milánském kongresu učitelů neslyšících dne 6. září 1880. Závěrečná usnesení Milánského kongresu výrazně ovlivnila vyučování neslyšících v Evropě do poloviny 20. století. Rok 1880 se všeobecně udává jako začátek konce znakového jazyka ve školách pro neslyšící. Naprostá většina učitelů neslyšících z Evropy a Ameriky hlasovala pro to, aby byla při vzdělávání hluchoněmých preferována metoda orální nad metodou znakovou, díky čemuž byla orální metoda oficiálně prohlášena za základ vyučování neslyšících.⁴⁸

Nařízení Milánského kongresu nebyla na všech evropských školách a ústavech pro neslyšící uplatňována stejně důsledně. Orientaci ústavu určovaly jednotlivé pedagogické osobnosti a záleželo na nich, se kterou metodou sympatizovaly a s jakou razancí ji prosazovaly. Obecně však lze říci, že orální metoda od 20. let do 70. let ovládla školství pro neslyšící v celé Evropě. Znakový jazyk byl postupně z vyučovacích hodin vytlačen do času, který byl vyhrazen pro volné zaměstnání a od druhé poloviny 40. let nesměli žáci používat znakovou řeč dokonce ani o přestávkách a v internátech a za používání znakové řeči se trestalo. Slyšící učitelé tak přistupovali ke svým neslyšícím žákům z pozice příslušníků většiny, které se jejich žáci museli přizpůsobit. Hlavním mottem výuky neslyšících se stalo „*být stejní jako slyšící, tedy mluvit*“. Ačkoliv byl znakový jazyk vystaven řadě represivních opatření a nebyl oficiálně uznán jako dorozumívací jazyk neslyšících, fakticky jim neustále byl a dodnes je.⁴⁹

⁴⁷ HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 58–59.

⁴⁸ POUL, Jan: *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno 1996. s. 27.

⁴⁹ MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 9.

2.2. *Historie výchovy a vzdělávání sluchově postižených na území České republiky*

Vzdělávání neslyšících v Českých zemích se jako první začali věnovat nejspíše kněží, kteří se ve svých farních obvodech setkávali s opuštěnými, zanedbanými a nevzdělanými hluchoněmými, jichž se ujímali a snažili se je vzdělávat. Počátky ústavní péče o sluchově postižené lze však na našem území datovat až od druhé poloviny 18. století. První ústav pro hluchoněmé byl na území Rakouské monarchie založen v roce 1779 ve Vídni na popud císaře Josefa II. První dva ředitelé vídeňského ústavu **Friedrich Stork** a **Joseph May** převzali manuální metodu francouzského učitele Abbé de l'Épého a vyučovali tak sluchově postižené děti pomocí znakového jazyka a prstové abecedy.⁵⁰

Nejstarším ústavem pro sluchově postižené v českých zemích se stal *Pražský ústav pro hluchoněmé*, který byl založen u příležitosti návštěvy Josefa II. v Praze. Tento ústav byl otevřen 7. prosince 1786. Pražský ústav byl pátým v Evropě a jeho prvním ředitelem se stal kněz **Karel Berger**. V ústavu se vyučovalo pomocí znakového jazyka a někteří žáci se učili i artikulaci.⁵¹

V průběhu let působili v pražském ústavu jako učitelé mnohé významné osobnosti. Jednou z nejvýznamnějších osobností byl také **Václav Frost**, který působil jako ředitel ústavu od roku 1841 do roku 1865. Václav Frost zkombinoval poznatky z německé a francouzské metody a vytvořil kombinovanou metodu, která byla nazývána *Frostova kombinovaná metoda* anebo *Pražská škola*. Principem jeho metody bylo propojení výuky ve znakovém jazyce a mluvené řeči.⁵² Jediným vyučovacím jazykem v ústavu byla až do roku 1836 němčina. Teprve v roce 1836 bylo v ústavu zřízeno české oddělení. Od roku 1836 do roku 1932, kdy bylo zrušeno německé oddělení, byl ústav dvojjazyčný.⁵³

V roce 1829 vznikl na Moravě *Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně*. Ředitelem a také jeho prvním učitelem se stal kněz **Josef Handschuh**. V ústavu se až od roku 1857 vyučovalo pouze v německém jazyce. Teprve v roce 1857 se zde začalo

⁵⁰ POUL, Jan: *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno 1996. s. 18–19.

⁵¹ MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 10.

⁵² HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 68.

⁵³ HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 71–73.

vyučovat také v jazyce českém.⁵⁴ Ústav byl tedy dvojjazyčný až do roku 1894, kdy byly založeny dva ústavy s vyučovacím jazykem českým v Ivančicích a v Lipníku nad Bečvou.⁵⁵

Kromě těchto dvou ústavů vznikl ve druhé polovině 19. století ústav pro hluchoněmé v Litoměřicích, který byl založen v roce 1858 a v Českých Budějovicích v roce 1871. V roce 1881 byl také založen ústav pro hluchoněmé v Hradci Králové. V roce 1893 pak vzniká *Útulna pro hluchoněmé dívky a ženy v Horní Krči u Prahy*. V prvních letech 20. století dále vznikly nové ústavy pro hluchoněmé ve Valašském Meziříčí a v Šumperku, kam docházely děti německé národnosti. V Plzni byla veřejná škola pro hluchoněmé zřízena roku 1919, avšak již od roku 1913 probíhala v omezené míře výuka sluchově postižených.⁵⁶

Usnesení Milánského kongresu v roce 1880 školství neslyšících v Českých zemích bezprostředně neovlivnila. Vyučovací metody v ústavech byly v praxi ve velké míře závislé na individuálním přístupu a preferencích učitelů nebo ředitelů ústavů. Vývoj vyučovacích metod pro vzdělávání sluchově postižených na českých ústavech nejsilněji ovlivnil vídeňský ústav, který používal jak metodu orální, tak i posunkovou. Učitelé moravských ústavů pak dávali přednost orální metodě praktikované v německých ústavech.⁵⁷

V roce 1915 byl založen *Zemský spolek pro péči o hluchoněmé v Království českém*. Tento spolek prosazoval úpravu školních osnov, staral se o učební a pracovní místa pro sluchově postižené, pořádal odborné vzdělávání učitelů a přednášky pro veřejnost a od roku 1918 začal vydávat časopis *Obzor hluchoněmých*.⁵⁸

Koncem 19. a začátkem 20. století zahájili pedagogové spolupráci s lékaři, což obohatilo výuku žáků se sluchovým postižením, neboť začaly být využívány jejich zbytky sluchu. Pedagogové z různých evropských zemí vyvíjeli speciální sluchová cvičení, která pak více či méně úspěšně realizovali se svými žáky. Od roku 1918

⁵⁴ MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 18.

⁵⁵ HRUBÝ, Jaroslav: *Úvod do výchovy a vzdělávání sluchově postižených*. Část 1. Praha 2010, s. 124.

⁵⁶ HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 74–85.

⁵⁷ MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 11.

⁵⁸ MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 47.

ovlivňovala způsob vzdělávání na československých školách pro neslyšící děti další metoda, jejímiž autory byli **Constantin Malisch** a **A. Herlich**. Tato metoda byla u nás používaná pod názvem „*mateřská metoda*“ a spočívala v soustředění se na obsah řeči a v potlačení samotného mechanismu tvorby řeči. Mateřská metoda tak preferovala zásadu, aby artikulační cvičení začínala obsahově uzavřenými celky řeči. Žák měl postavení a pohyby mluvidel napodobovat bezděčně. Odmítal se syntetický postup od jednotlivých hlásek. Vedla k tomu také myšlenka, že „*řeč vyrůstá ze zážitku a ten se nedá určovat pravidly.*“⁵⁹

Od roku 1918 po vzniku samostatného Československa se ze strany rodičů, učitelů a spolků neslyšících stále častěji ozývaly požadavky, aby státní správa zabezpečila provoz ústavů stejným způsobem, jako provoz měšťanských a obecných škol. V roce 1923 byl ušním lékařem a profesorem **Karlem Výmolou** vypracován „*návrh na reorganizaci péče o hluchoněmé*“, který se zabýval financováním ústavů pro sluchově postižené, metodami výuky a výchovy sluchově postižených žáků a vzděláváním učitelů těchto škol. Tento návrh byl zemským správním výborem přijat v roce 1924.

Na základě reorganizace školství sluchově postižených byl v roce 1924 na všech ústavech v Československu povinně zaveden orální přístup, který se jako hlavní vyučovací metoda na českých školách udržel až do počátku devadesátých let. O to se hlavně zasloužil již zmíněný lékař a profesor Karel Výmola, který již v roce 1916 založil první „*český*“ ústav pro hluchoněmé v Praze - Radlicích, kde se vyučovalo výhradně orální metodou. Radlický ústav byl od svého založení v roce 1916 v novinách pro neslyšící prezentován jako průkopník moderních vyučovacích metod a nejvýznamnější ústav v Čechách a na Moravě.⁶⁰

V období první republiky začalo do ústavů pro sluchově postižené proudit více odborníků, kteří se snažili hledat nové metody vzdělávání neslyšících. Hovoří se o prudkém rozmachu v oboru surdopedie a hledání cest k systematizaci nejen odborné péče o sluchově postižené, ale především v jejich vzdělávání. Snahy těchto odborníků

⁵⁹ POUL, Jan: *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno 1996. s. 32–34.

⁶⁰ MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 24.

však přerušila druhá světová válka a především rasově zaměřené norimberské zákony, které také perzekvovaly osoby s různým druhem postižení.⁶¹

Druhá světová válka zasáhla hluboce do práce škol pro sluchově postižené děti. Mnoho školních komplexů bylo zabráno pro válečné účely. Hospodářský rozvrat po válce zase bránil rychleji restituovat technická zařízení a nově organizovat školní práci. Jak se dostával společenský a hospodářský život do normálních kolejí, obnovovala se výchovná péče o děti s postižením a zároveň se prohlubovala a diferencovala.⁶²

V roce 1948 dochází podle zákona *O základní úpravě jednotného školství* k zestátnění všech školských zařízení, kdy byly zestátněny všechny školy, tedy i školy pro sluchově postižené. Školy pro zdravotně postižené byly nazvány obecně *Školami pro mládež vyžadující zvláštní péči*. Počátkem roku 1949 dochází též k rozdělení škol a ústavů podle míry sluchové vady. Vznikly tak školy pro neslyšící, školy pro žáky se zbytky sluchu a školy pro nedoslýchavé.⁶³

Koncem čtyřicátých let se na školách začalo využívat při výuce moderní techniky tzv. elektroakustických přístrojů. Ty byly v průběhu let neustále zdokonalovány a modernizovány.⁶⁴ V průběhu 2. poloviny 20. století vznikaly další školy pro sluchově postižené. V roce 1954 byla založena např. *Škola při ušním, nosním a krčním oddělení nemocnice v Kyjově*. Škola v Liberci vznikla v roce 1955. V Ostravě byla základní škola pro nedoslýchavé otevřena až v roce 1982.⁶⁵ V roce 1978 byla podle nařízení vlády školní docházka sluchově postižených dětí prodloužena na 11 let. Od roku 1984 však školský zákon č.29/1984 povinnou docházku zkrátil na 10 let. V roce 1986 pak byla školní docházka dětí se sluchovým postižením zkrácena ještě o jeden rok na devět let.⁶⁶

Přestože vzdělávání sluchově postižených v našich zemích prodělalo ve druhé polovině 20. století velký pokrok, začaly do České republiky přicházet nejnovější

⁶¹ POUL, Jan: *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno 1996. s. 35.

⁶² POUL, Jan: *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. Brno 1996. s. 37.

⁶³ HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 95.

⁶⁴ *100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček*. Olomouc 1994, s. 1.

⁶⁵ HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 98.

⁶⁶ HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 97–98.

vědecké poznatky až po roce 1989 po Sametové revoluci. V devadesátých letech 20. století tak byla zahájena vzájemná výměna odborných zkušeností a surdopedie se jako samostatná věda začala více prosazovat. Důležitým aspektem bylo také uznání znakového jazyka jako plnohodnotného komunikačního systému neslyšících a zároveň zavedení možnosti totálního a bilingválního přístupu do výuky vedle orálního metody.⁶⁷

Díky vstupu České republiky do Evropské unie se začaly prosazovat ve vzdělávání prvky integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, kteří jsou zohledněni i v současném rámcovém vzdělávacím programu.⁶⁸ V roce 1991 zrušila vyhláška MŠMT č.399/1991 Sb. *o speciálních školách a speciálních mateřských školách* rozdělení škol na školy pro neslyšící, školy pro žáky se zbytky sluchu a školy pro nedoslýchavé a zavedla jednotné označení *Školy pro sluchově postižené*. Školy měly nadále vzdělávat žáky s různým stupněm sluchového postižení s předpokladem, že budou vzdělávat jak žáky nedoslýchavé, tak žáky s těžkým sluchovým postižením.⁶⁹

Také střední školství pro sluchově postižené prodělalo po roce 1989 obrovský vývoj. Do roku 1991 existovaly v celém Československu pouze dvě střední školy pro sluchově postižené, kde bylo možné zakončit studium maturitní zkouškou a to na Gymnáziu v Praze v Ječné ulici a na Střední průmyslové škole oděvní ve slovenské Kremnici. Možnosti studia absolventů základních škol pro žáky se zbytky sluchu a základních škol pro neslyšící byly omezené. Měli možnost absolvovat pouze Střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež v Praze na Smíchově nebo v Brně. Po roce 1991 se situace změnila. Ke studiu na středních školách zakončených maturitní zkouškou se mohli začít hlásit žáci se všemi typy a stupni sluchových vad. Navíc byly otevírány nové obory, v nichž mohli žáci s vadou sluchu získat maturitní vysvědčení. Všechny nové obory byly pětileté. Postupně se také rozrůstala i nabídka oborů nematuritního studia.⁷⁰ V současné době se mohou studenti se sluchovým postižením vzdělávat také na vysokých školách, o čemž bude podrobněji psáno ve třetí kapitole.

⁶⁷ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 13–14.

⁶⁸ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 14–15.

⁶⁹ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 13–14.

⁷⁰ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 29–30.

3. Systém výchovy a vzdělávání dětí a žáků se sluchovým postižením

3.1. *Metody vzdělávání žáků se sluchovým postižením*

V počátcích institucionalizované výchovně-vzdělávací péče o sluchově postižené začaly vznikat první komunikační a výchovně-vzdělávací systémy, které se v průběhu staletí vyvíjely a zdokonalovaly až do jejich dnešní podoby. V současné době rozlišujeme tři základní komunikační přístupy k dětem, žákům a studentům se sluchovým postižením, které využívají odlišné komunikační prostředky a každá z nich má určité výhody a nevýhody. Mezi tyto metody patří totální přístup, bilingvální přístup a orální přístup.⁷¹

3.1.1. Orální přístup

„Orální metody reprezentují široké spektrum metod didaktické komunikace, jejichž cílem je osvojení si mluvené, hláskové řeči a didaktického obsahu vzdělávacího programu.“⁷² Orální metoda již od dob svých tvůrců a prvních průkopníků využívá podobně jako ostatní systémy jiných zachovalých smyslů sluchově postiženého dítěte, především hmatu a zraku.⁷³ Dříve se tato orální metoda označovala jako metoda německá, neboť se do ostatní Evropy šířila hlavně z Německa.⁷⁴

„Orální přístup vychází z klinického postoje ke sluchovému postižení. Neslyšící dítě je vedeno k socializaci, k přizpůsobení se většinové společnosti a začlenění do ní. Je proto žádoucí diagnostikovat vadu sluchu co nejdříve, aby mohla být kompenzována sluchadly a dalšími protetickými pomůckami. Dítě by tak mělo být vedeno k maximálnímu využívání zbytků svého sluchu a k řečové produkci.“⁷⁵

⁷¹ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 77.

⁷² KRAHULCOVÁ, Beáta: *Komunikace sluchově postižených*. Praha 2002. s. 29.

⁷³ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 25.

⁷⁴ SKÁKALOVÁ, Tereza: *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. Hradec Králové 2011, s. 63.

⁷⁵ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 17.

Výstavba jazykových struktur mluveného jazyka je dle principu orálního přístupu založena především na *odezírání* – vizuální percepci mluvené řeči, kompenzaci zachovalých zbytků sluchových funkcí, *sluchovém tréninku* (reedukaci sluchu) a soustavné a dlouhodobé individuální logopedické péči. V rámci sluchové výchovy je tak kladen důraz na včasné a správné používání sluchadel a dále na procvičování rozlišení, zachycení a identifikaci zvuků. Při orální metodě bývají také užívány různé podpůrné prostředky, mezi které patří písemná forma řeči, již dítě zvládá globálním čtením, daktylní abeceda nebo různé přirozené posunky.⁷⁶

Největší výhodou orální metody je to, že se dítě učí ovládat jazyk většinové společnosti a jeho okolí se tudíž nemusí učit znakovému jazyku nebo jinému komunikačnímu systému. Je výhodné, když jsou tímto systémem vzdělávány osoby, u kterých má dojít k zavedení kochleárního implantátu. Následná rehabilitace pak probíhá rychleji a úspěšněji. Bohužel, ne všichni sluchově postižení jsou schopni dosáhnout rozvoje řeči na takové úrovni, aby se pro ně mohla stát plnohodnotným komunikačním systémem.⁷⁷ V současné době užívají v České republice orální metodu ve vyučování pouze dva komplexy škol. Mezi tyto školy patří *Gymnázium, základní a mateřská škola pro sluchově postižené v Ječné ulici v Praze* a *Základní a mateřská škola pro sluchově postižené v Ivančicích*.⁷⁸

3.1.2. Bilingvální přístup

„Bilingvální komunikace sluchově postižených je přenos informací ve dvou jazykových kódech, ve znakovém jazyce neslyšících a mluveném jazyce (orálním, většinovém, národním jazyce), a to mezi neslyšícími vzájemně a mezi neslyšícími a slyšícími. Bilingvální vzdělávání neslyšících vychází z názoru, že sluchově postižený by měl nejprve zvládnout znakový jazyk jako jazyk mateřský (neslyšící děti neslyšících rodičů) nebo jazyk první (neslyšící děti slyšících rodičů) a jazyk většinové společnosti (nebo některou z jeho forem) by se měl učit až jako jazyk druhý.“⁷⁹ Tato vyučovací

⁷⁶ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 26.

⁷⁷ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 78.

⁷⁸ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 19.

⁷⁹ KRAHULCOVÁ, Beáta: *Komunikace sluchově postižených*. Praha 2002. s. 40.

metoda tedy považuje znakový jazyk za plnohodnotný jazyk plnící všechny komunikační funkce.⁸⁰

Oba používané kódy (psaná forma mluveného národního jazyka a národní znakový jazyk) nejsou používány simultánně a nezbytnou složkou bilingvního systému vzdělávání je dodržování nedirektivních metod výuky a národního mluveného i znakového jazyka. Samotného vyučování se podle bilingválních principů účastní dva učitelé. Vyučovací obsah je sluchově postiženým dětem nejprve zprostředkován kvalifikovaným neslyšícím pedagogem ve znakovém jazyce a poté převeden do psané podoby národního jazyka.⁸¹

Bilingvní vzdělávání se prosadilo již počátkem 80. let minulého století v severských evropských zemích, především ve Švédsku a Dánsku. U nás se tato metoda objevila až na počátku devadesátých let. V současné době se bilingvní přístup jeví jako nejprogresivnější vzdělávací systém. Mnozí odborníci jej totiž považují za metodu, která umožňuje respektovat jedince se sluchovým postižením jako specifickou kulturní menšinu a zároveň s nimi partnersky komunikovat. Jedná se tak o velký pokrok ve změně přístupů k neslyšícím směrem k chápání neslyšících jako jazykové a kulturní menšiny, kteří mají stejné právo na uznání svého znakového jazyka jako ostatní lidé na svůj jazyk při plné účasti na životě společnosti ve všech oblastech.⁸² V současné době existuje několik modelů bilingvismu neslyšících (např. hamburský, švédský, český)⁸³

V České republice uvádějí bilingvní metodu jako vzdělávací program například *Mateřská škola a Základní škola pro sluchově postižené Brno a Střední škola, základní škola a mateřská škola pro sluchově postižené Holečkova, Praha*.⁸⁴

3.1.3. Totální přístup

Tento systém výchovy a vzdělávání se zakládá na myšlence, že ke komunikaci se sluchově postiženým je nutno využít všech prostředků manuálních i orálních, které

⁸⁰ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 28.

⁸¹ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 78.

⁸² KRAHULCOVÁ, Beáta: *Komunikace sluchově postižených*. Praha 2002. s. 41.

⁸³ <http://ruce.cz/clanky/33-bilingvalni-vzdelavani-sluchove-postizenych-zaku> [cit. 16. 06. 2013]

⁸⁴ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 20.

umožňují dítěti se sluchovým postižením zajistit bezbariérový přístup k informacím.⁸⁵ Beáta Krahulcová totální komunikaci definuje „jako komplexní komunikační systém spojující všechny použitelné komunikační formy (akustické, vizuální, manuální, slovní, ale i neslovní) k dosažení účinného a obousměrného dorozumívání se sluchově postiženými, ale také mezi sluchově postiženými navzájem mezi sebou.“⁸⁶

Cílem tohoto způsobu výchovy a dorozumívání je největší možná úroveň zvládnutí mluveného jazyka, jak v jeho produkci, tak i v recepci. Pokud dítě není pro zvládnutí mluvené řeči z nějakého důvodu disponováno, musí být vzdělávací proces zaměřen na jiné formy komunikace tak, aby byl zajištěn harmonický vývoj osobnosti. Jedním z hlavních cílů totální komunikace je tedy právo na reálnou možnost sluchově postižených vyjádřit se přirozeným způsobem a vždycky je třeba brát v úvahu individuality jednotlivých osob se sluchovým postižením. Mezi jednotlivé složky totální komunikace patří: mluvená řeč a s ní spojené odezírání, znakový jazyk, znakový jazyk, psaná forma řeči, daktylové abecedy, sluchová výchova a reedukace sluchu, přirozená gesta, pantomima a mimika.⁸⁷ Metodu totální komunikace uvádí jako svůj oficiální vzdělávací program většina mateřských a základních škol pro sluchově postižené v České republice.⁸⁸

3.2. Předškolní, základní, střední a vysokoškolské vzdělávání

3.2.1. Mateřské školy pro sluchově postižené

Mateřské školy pro děti se sluchovým postižením bývají zřizovány pro děti od tří do šesti let při některých základních školách pro sluchově postižené. Do těchto mateřských škol dochází děti s nejrůznějšími typy a stupni sluchových vad a poruch.⁸⁹

Tyto mateřské školy pro sluchově postižené se stejně jako běžné mateřské školy starají o všestranný harmonický rozvoj dětí. Plní však také další specifické úkoly, které

⁸⁵ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 79.

⁸⁶ KRAHULCOVÁ, Beáta: *Komunikace sluchově postižených*. Praha 2002. s. 34.

⁸⁷ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 25.

⁸⁸ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 21.

⁸⁹ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 26.

souvisí s výchovou dětí se sluchovým postižením. Pomáhají rozvíjet u dětí řeč, hlas, odezírání, sluchové vnímání, hmat, hrubou i jemnou motoriku a interpersonální komunikaci. Podporují také ukotvení vizuálně motorických komunikačních systémů a zahajují výuku čtení s využitím globální metody. Mezi funkce a cíle mateřských škol pro sluchově postižené děti můžeme zařadit i přípravu dětí na školní docházku a spolupodílení se na školní zralosti dítěte společně s rodiči. U dětí se sluchovým postižením navzdory tomu často bývá využito odkladu školní docházky o jeden, v odůvodněných případech i o dva roky.⁹⁰

3.2.2. Základní školy pro sluchově postižené

Primární stupeň vzdělávání sluchově postižených žáků zabezpečují základní školy. Výuka na základních školách pro děti se sluchovým postižením probíhá v souladu s *Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání*. Podle tohoto programu si školy vytvářejí své *Školní vzdělávací programy*. Školy mají možnost volit si své výukové metody a komunikační přístupy. Mohou tak děti a žáky vzdělávat pomocí orální, bilingvální nebo totální komunikace. Pedagogové, kteří na školách pro sluchově postižené vyučují, musí mít odborné speciálně pedagogické vzdělání.⁹¹

Ve většině případů jsou při školách další zařízení, které zajišťují komplexní péči o sluchově postižené žáky. Jsou to mateřské školy, internáty a speciálně pedagogická centra. Řada škol také nabízí různé volnočasové aktivity, jako např. sportovní kroužky, turistické kroužky, kroužky keramiky, pantomimy, apod. Do škol pro sluchově postižené jsou často zařazeni i jedinci s dalším přidruženým postižením (nejčastěji mentálním nebo zrakovým). Tito žáci pak pracují podle individuálních programů nebo využívají asistenčních služeb.⁹² Délka základní školní docházky je podle vyhlášky 73/2005 Sb., rozšířena o jeden rok a je tudíž desetiletá. Většina dětí však absolvuje devět let povinné školní docházky. Podle školského zákona 561/2004 je také v jednotlivých třídách snížen počet žáků na 6 – 14 v jedné třídě.⁹³

⁹⁰ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 80–81.

⁹¹ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 81–82

⁹² LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 33.

⁹³ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 27.

V základních školách pro sluchově postižené se vyučují všechny předměty jako na běžných základních školách včetně cizích jazyků. Pouze výuka hudební výchovy je většinou nahrazována dramatickou výchovou, případně hudebně dramatickou výchovou. Součástí výuky jsou povinné hodiny individuální i skupinové logopedické péče. Výchova se kromě toho zaměřuje také na kompenzaci sluchového postižení a reedukaci sluchu, kam můžeme zařadit odezírání, reedukaci sluchu, nácvik prstové abecedy a počátečního čtení, rozvoj orálních i manuálních komunikačních systémů apod.⁹⁴

Specifická je také úprava školních tříd, které jsou přizpůsobeny vzdělávacím požadavkům žáků se sluchovým postižením. Lavice ve třídách jsou uspořádány do půlkruhu, aby všichni žáci dobře viděli na učitele i na tabuli. Třídy jsou upraveny také tak, aby zde bylo vytvořeno *prostředí akustické pohody*. Jedná se například o koberce na podlahách, které tlumí kroky a hluk posunovaných židliček nebo úprava místnosti tak, aby byl snížen akustický odraz a nevznikala tak echa (např. závěsy na oknech nebo jiné speciální prvky).⁹⁵

V České republice funguje v současné době celkem třináct škol pro sluchově postižené. V Čechách jsou to tři školy v Praze, dále v Plzni, v Hradci Králové, Liberci a v Českých Budějovicích. Na Moravě se tyto školy nacházejí v Brně, Ivančicích, Kyjově, Olomouci, Valašském Meziříčí a v Ostravě. Při základní škole pro sluchově postižené v Českých Budějovicích a Ivančicích funguje také dětský domov.⁹⁶

3.2.3. Střední školy pro sluchově postižené

Sekundární stupeň vzdělávání zabezpečuje síť středních škol pro žáky se sluchovým postižením, mezi které patří praktické školy, odborná učiliště, střední odborná učiliště, střední odborné školy a gymnázium pro sluchově postižené.⁹⁷

Až do roku 1991 měli sluchově postižení pouze omezené možnosti středoškolského studia. V té době existovaly v celém Československu jenom dvě

⁹⁴ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 82–83.

⁹⁵ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 33.

⁹⁶ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 71–72.

⁹⁷ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 84.

střední školy pro sluchově postižené, kde bylo možné zakončit studium maturitní zkouškou: Gymnázium v Praze v Ječné ulici a Střední průmyslová škola oděvní ve slovenské Kremnici. Také další možnosti studia absolventů základních škol pro žáky se zbytky sluchu a základních škol pro neslyšící nebyly dostačující. Sluchově postižení žáci měli možnost absolvovat pouze Střední odborné učiliště pro sluchově postiženou mládež v Praze na Smíchově nebo v Brně.⁹⁸

Po roce 1991 se situace změnila. Ke studiu na středních školách zakončených maturitní zkouškou se mohli začít hlásit žáci se všemi typy a stupni sluchových vad. Od té doby došlo také k nárůstu nových škol a oborů (maturitních i nematuritních) pro studenty se sluchovým postižením. Žáci se všemi typy a stupni sluchového postižení se tak v současnosti mohou hlásit na střední školu podle svých zájmů a dovedností. Žáci, kteří by si nevybrali v nabídce oborů středních škol a učilišť pro sluchově postižené, mohou využít možnost integrace do běžných škol pro slyšící.⁹⁹

V současné době připravují střední školy pro sluchově postižené své žáky v oborech strojní mechanik, malíř-lakýrník, krejčí, dámská krejčová, truhlář, kuchař, cukrář, elektrikář, zahradník, zámečnick, šička, klempíř, čalouník. Maturitu pak studenti mohou získat na střední zdravotnické škole (obor zubní technik), střední průmyslové škole oděvní, střední pedagogické škole (obor předškolní a mimoškolní pedagogika) a na gymnáziu.¹⁰⁰

3.2.4. Vysokoškolské vzdělávání

Po úspěšném vykonání maturitní zkoušky se i studenti se sluchovými vadami mohou věnovat dalšímu studiu na vysoké škole. Nabídka speciálních studijních oborů pro sluchově postižené je však velmi úzká. Činí jí jen tři studijní obory: *Výchovná dramatika pro Neslyšící* na Divadelní fakultě Janáčkovy akademie múzických umění v Brně, *Sociálně výchovná péče o smyslově postižené* na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové a *Čeština v komunikaci neslyšících* na Filozofické fakultě Univerzity

⁹⁸ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 29.

⁹⁹ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 29.

¹⁰⁰ LANGER, Jiří – SOURALOVÁ, Eva: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. Olomouc 2005, s. 25.

Karlovy v Praze. První dva obory, v Brně a Hradci Králové, jsou pouze bakalářské. V Praze je i navazující magisterské studium.¹⁰¹

Mnoho studentů se sluchovým postižením však studuje i další obory na jiných vysokých školách, kde mohou využívat služeb tzv. studijní podpory, která zahrnuje tlumočnické služby, služby zapisovatelů, e-learning, doplňkovou výuku českého, ale i cizích jazyků a v neposlední řadě individuální studijní plán. Marie Komorná odkazuje na *Adresář služeb pro sluchově postižené z roku 2005*, kde najdeme uvedeny vysoké školy a fakulty, které poskytují studentům se sluchovým postižením některé z forem studijní podpory.¹⁰² V Brně například pomáhá studentům se specifickými potřebami, včetně sluchového postižení, středisko Teiresiás, které vzniklo v roce 2002 při Masarykově univerzitě.¹⁰³

3.3. Poradenské instituce pro osoby se sluchovým postižením

Péče o děti se sluchovým postižením je prováděna již od raného dětství a prakticky začíná ihned po diagnostikování sluchové vady či poruchy. Tato péče je zaštiťována rezorty zdravotnickým, sociálním a školským. Vzhledem k různorodosti služeb a důležitosti zodpovědného přístupu je třeba dbát na komplexnost a provázanost všech odborníků ze všech zařízení. V České republice je tato oblast zastoupena školami a školskými zařízeními pro sluchově postižené, kam řadíme mateřské, základní i střední školy pro sluchově postižené, dále střediska rané péče a speciálně pedagogická centra.¹⁰⁴

¹⁰¹ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 72.

¹⁰² KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 49–50.

¹⁰³ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 85 – 86.

¹⁰⁴ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 23.

3.3.1. Střediska rané péče (SRP)

V současné době je raná péče o děti se sluchovým postižením zajišťována středisky rané péče, která se věnují péči o děti nejen se sluchovým, ale také kombinovaným postižením a to až do jejich sedmi let věku.¹⁰⁵

Ranou péčí pro sluchově postižené v České republice zajišťuje *Středisko rané péče Tamtam*, které vzniklo roku 2000 jako samostatný projekt občanského sdružení *Federace rodičů a přátel sluchově postižených*. Jeho první pobočka vznikla v Praze v roce 2001, o tři roky později vznikla jeho druhá pobočka v Olomouci. Od roku 2007 je *Středisko rané péče Tamtam* registrovaným poskytovatelem sociální služby rané péče podle zákona 108/2006 Sb., o sociálních službách. Služby rané péče jsou prováděny zdarma. Střediska rané péče Tamtam poskytují také své služby i neslyšícím rodičům, kteří mají dítě slyšící. Služby mohou probíhat buď formou konzultací přímo v rodinách klientů, nebo ambulantně v prostorách střediska.¹⁰⁶

Program Střediska rané péče Tamtam zahrnuje v současné době tři složky:¹⁰⁷

1. konzultace v rodinách klientů a poradenství v oblasti psychologické, sociální, právní a zdravotnické;
2. ambulantně poskytované služby pro rodiny s dětmi s vadou sluchu či kombinovaným postižením;
3. osvětové vzdělávací a společenské aktivity; na informačních seminářích se tak rodiče sluchově postižených dětí mohou setkat s rodiči dětí se stejným postižením, a tedy i s podobnými problémy.

3.3.2. Speciálně pedagogická centra (SPC)

Speciálně pedagogická centra (dále SPC) vznikají při školách pro sluchově postižené. Činnost speciálně pedagogických center upravuje vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních ve

¹⁰⁵ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 24.

¹⁰⁶ HOUDKOVÁ, Zuzana: *Sluchové postižení u dětí, komplexní péče*. Praha 2005, s. 39–40.

¹⁰⁷ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 24 - 25.

znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. Speciálně pedagogická centra pro děti se sluchovým postižením zajišťují komplexní péči dětem a mládeži se sluchovým postižením od raného dětství do ukončení přípravy na povolání.¹⁰⁸ Tým pracovníků speciálně pedagogických center většinou tvoří dva speciální pedagogové (nejlépe s kombinací logoped, surdoped), psycholog a sociální pracovníce.¹⁰⁹

K jejich základním úkolům patří: poradenská a konzultační činnost, speciálně pedagogická a psychologická diagnostika, depistáž – vyhledávání klientů, terapie – reedukace sluchu, logopedická péče, výuka znakového, příprava na kochleární implantát a následná logopedická péče, řešení výchovných a výukových problémů, pomoc při řešení sociálních otázek, péče o integrované děti a žáky.¹¹⁰

¹⁰⁸ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 34–36.

¹⁰⁹ HOUDKOVÁ, Zuzana: *Sluchové postižení u dětí, komplexní péče*. Praha 2005, s. 38–39.

¹¹⁰ HORÁKOVÁ, Radka: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. Praha 2012, s. 34–36.

II. Dějiny a současnost Střední školy, základní školy, mateřské školy pro sluchově postižené v Olomouci

4. Zemský ústav pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou (1894–1950)

4.1. Za Rakousko-Uherska

Škola pro děti sluchově postižené v Olomouci má svou více než stoletou historii, která začíná v roce 1894 otevřením Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou.¹¹¹

Do roku 1894 existoval na Moravě pouze jediný ústav pro sluchově postižené Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně, ve kterém se vzdělávaly jak české tak i německé děti. V roce 1885 dala Zemská politická správa na popud ředitele brněnského ústavu Eduarda Partische provést sčítání všech školou povinných dětí na Moravě, z něhož vyplynulo, že na Moravě žije ještě 486 neslyšících dětí, které nemají žádné vzdělání. Tento fakt byl velice silným argumentem i pro zemský sněm, který se v roce 1889 usnesl na zřízení dvou ústavů pro české děti. Ústav v Brně měl zůstat nadále vyhrazen pro děti německé.¹¹²

Na základě rozhodnutí zemského sněmu z roku 1889 byla vyzvána jednotlivá města, aby se ucházela o zřízení ústavů pro neslyšící. Přihlásilo se několik měst a nakonec byly vybrány Lipník nad Bečvou a Ivančice. 6. dubna 1892 pak bylo Moravským zemským sněmem definitivně rozhodnuto o stavbě dvou ústavů pro české děti se sluchovým postižením ve městech Lipníku nad Bečvou a Ivančicích na ustanovených pozemcích o výměře alespoň 15 000 čtverečných metrů, které měly obce bezplatně dodat.¹¹³ Stavební náklady byly Moravským zemským stavitelským úřadem vypočítány pro ústav v Lipníku na 117 500 zlatých a pro obdobné zařízení v Ivančicích na 133 500 zlatých. K pokrytí nákladů na vnitřní zařízení nových ústavů byl pak povolen obnos ve výši 8 500 zlatých pro každý ústav.¹¹⁴

¹¹¹ 100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček. Olomouc 1994, s. 1.

¹¹² HRUBÝ, Jaroslav: Úvod do výchovy a vzdělávání sluchově postižených. Část 1. Praha 2010, s. 124.

¹¹³ Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950). s. 25.

¹¹⁴ HRUBÝ, Jaroslav: Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu. 1. díl. Praha 1997, s. 81.

Se stavbou ústavu v Lipníku nad Bečvou bylo započato v srpnu 1892.¹¹⁵ Stavba byla dokončena v roce 1894. Celá stavba ústavu včetně vnitřního zařízení vyšla na 177 328 zlatých 75 krejcarů tedy o něco levněji, než bylo na počátku vypočítáno.¹¹⁶ Zemský ústav v Lipníku nad Bečvou byl vybudován pro sluchově postižené děti, které měly domovské právo v některé z obcí na východní Moravě. Vydržovatelem Ústavu byl Zemský úřad v Brně.¹¹⁷

Ústav v Lipníku byl otevřen 15 září 1894, kdy byla také zahájena výuka. V říjnu roku 1894 byl ústav vysvěcen. Slavnost otevření celého zařízení pro sluchově postižené se konala spolu s vysvěcením ústavní kaple dne 7. října 1894.¹¹⁸

Prvním ředitelem ústavu byl jmenován Antonín Holzer, bývalý učitel zemské vychovatelny v Brně. Ústav byl zařízen jako osmitřídní národní škola.¹¹⁹ Hlavní metodou byla výchova žáků pomocí orální metody s cílem umožnit jim styk se slyšícím prostředím. Ústav byl otevřen první třídou, která měla dvě oddělení. V roce 1894 bylo do ústavu přijato 24 dětí.¹²⁰ Učitelství tvořili v prvním roce ředitel, dva učitelé, tři podučitelé, industriální učitelka a katecheta, který zde zároveň působil jako duchovní správce.¹²¹ V roce 1897 byl pro ústav ustanoven vlastní katecheta, dosavadní kooperátor rýmařovský, Karel Horák.¹²² Ústav se postupně rozšiřoval a ve školním roce 1898–1899 v něm pobývalo již sto chovanců, kteří byli rozděleni do pěti tříd a osmi oddělení. Učitelství tvořilo osm učitelů a jedna industriální učitelka¹²³

Díky odbornému vedení se ústav v Lipníku vyvaroval větších epidemií. Pouze na přelomu 19. a 20. století sužovaly žáky nakažlivé choroby. V průběhu roku 1900 muselo být vyučování několikrát přerušeno, protože se mezi dětmi rozšířily spalničky a tyfus. Vedení ústavu se zprvu snažilo zabránit rozšíření další infekce organizačními opatřeními. Děti musely po návratu z prázdnin přinést od rodičů potvrzení, že v místě bydliště se nevyskytuje nakažlivá nemoc. Koncem června 1902 však vypukly v ústavu

¹¹⁵ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 26.

¹¹⁶ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 44.

¹¹⁷ *90 let naší školy*. In: *XX celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva*. Olomouc 1984.

¹¹⁸ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 47.

¹¹⁹ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 45.

¹²⁰ HRUBÝ, Jaroslav: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. Praha 1997, s. 82.

¹²¹ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 45.

¹²² *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 66.

¹²³ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 68.

opět spalničky. Po neúspěšném boji s nákazou musela být kvůli nim dokonce přerušena výuka na celé škole od 15. listopadu do 5. prosince 1902.¹²⁴

Součástí práce ústavu byla i sofistikovaná prezentace výsledků jeho práce pro širší veřejnost i pro významné osobnosti společenského života. 22. června 1901 navštívil lipenský ústav olomoucký arcibiskup Theodor Kohn. Ředitel ústavu ho přivítal u brány ústavu. Arcibiskup poděkoval řediteli za jeho přivítání a vyslovil svou radost a potěšení, že je mu popřána příležitost navštívit tak důležitý ústav. Potom doprovodil ředitel pana arcibiskupa do sálu, kde ho očekávali učitelé i žáci. Zde uvítali vybraní žáci pana arcibiskupa a podali mu kytici se stuhami v arcibiskupských barvách. Poté arcibiskup vyzkoušel žáky z náboženství a rozdál jim mnoho modlitebních knih a obrázků. Pak si prohlédl prostory školy, zapsal se ve sborovně do památníku a rozloučil se s ředitelem. Když opouštěl ústav, stáli žáci před branou ve dvou řadách i s učitelským sborem a provolali arcibiskupovi třikrát sláva.¹²⁵

V roce 1903 nastoupil do ústavu Viktor Parma, učitel obecné školy z Orlové, který se později v samostatné Československé republice stal prvním inspektorem škol pro neslyšící.¹²⁶ V roce 1904 bylo do ústavu zavedeno elektrické osvětlení.¹²⁷ V červenci roku 1907 odešel na trvalý odpočinek dosavadní ředitel Antonín Zambal, který stál v čele ústavu od roku 1898. Novým ředitelem ústavu byl od září jmenován dosavadní učitel v Ivančicích, Antonín Schell.¹²⁸

V roce 1908 bylo na popud učitelského sboru zdejšího ústavu schváleno Zemským výborem i císařsko-královskou Zemskou školní radou, aby se každého třetího roku konala zvláštní odborná konference, které měl předsedat zemský inspektor, jemuž jsou ústavy přiděleny. První taková konference se konala ve dnech 14. a 15. května. Při této příležitosti přednesl ředitel Schell odůvodněný návrh, aby dosavadní způsob formálního rozdělení výuky od 1. do 4. třídy odpadnul a aby se při veškerém vyučování stal východiskem aktuální stav dětských zájmů. Návrh byl jednomyslně přijat a tvořil podklad při rozdělení učiva ve čtyřech nižších třídách.¹²⁹ Členové učitelského sboru

¹²⁴ MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 21.

¹²⁵ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 76–77.

¹²⁶ MÁZDEROVÁ, Romana: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha 1999, s. 21.

¹²⁷ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 83.

¹²⁸ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 86.

¹²⁹ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 92.

ústavu se též pravidelně zúčastňovali sjezdů rakouských učitelů, věnovaných výchově žáků se sluchovým postižením.¹³⁰

V květnu roku 1910 byl dosavadní ředitel ústavu Antonín Schell pověřen zemským výborem, aby vedl Zemský ústav pro výchovu hluchoněmých dětí ve Valašském Meziříčí. Novým ředitelem ústavu byl v lednu 1911 jmenován dosavadní správce ústavu Josef Rozsypal.¹³¹

O prázdninách roku 1910 pořádala Řemeslnicko – živnostenská jednota okresní výstavu v Lipníku. Této výstavě se účastnil také Ústav pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou. Správa ústavu na výstavě podala veřejnosti ukázky z rukodělných a řemeslných činností chovanců ústavu. Byly zde předloženy například písemné práce chovanců a jejich výkresy. Z bohaté kolekce ženských ručních prací zajaly veřejnost ukázky správek domácího prádla a šatstva i další praktické věci zhotovené rukou chovanků ústavu. Ruční práce chlapecké byly zastoupeny ukázkami z modelování, hračkářství, lepenkářství, knihařství a košíkářství. Celek byl pak doplněn fotografiemi z ústavu.¹³²

Výnosem Zemského výboru ze dne 6. srpna 1914 bylo nařízeno ředitelství ústavu, aby rodiče chovanců uvědomilo o oddálení počátku školního roku na dobu neurčitou v důsledku vypuknutí první světové války. Dalším výnosem Zemského výboru ze dne 22. srpna 1914 byl zdejší ústav propůjčen Červenému kříži k nemocničním účelům.¹³³ Část učitelů ústavu byla také posléze povolána do vojenské služby a někteří přešli učit na běžné obecní školy. Od 15. září 1914 do 1. prosince 1915 byla v ústavu umístěna vojenská nemocnice.¹³⁴

Císařsko-královské Moravské místodržitelství v Brně zařídilo výnosem z 28. prosince 1915 trvalé zrušení Vojenské pozorovací nemocnice č. 6 v zemském ústavu pro výchovu hluchoněmých v Lipníku.¹³⁵ Po zrušení vojenské nemocnice v tomto ústavu se usnesl Zemský výbor na schůzi 8. ledna 1916, aby počínajíc 1. březnem bylo v ústavu zahájeno opětovné vyučování. Ústavy v Ivančicích i ve Valašském Meziříčí zůstávaly stále vojenskými nemocnicemi a ústav v Lipníku nad Bečvou se tak na čas stal jediným českým ústavem pro hluchoněmé na Moravě. Do ústavu v Lipníku byli

¹³⁰ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 101.

¹³¹ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 96.

¹³² *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 98.

¹³³ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 113.

¹³⁴ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 115.

¹³⁵ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 123.

přijati hlavně chovanci, kteří měli brzy dovršit své školní vzdělání nejen v Lipníku, ale i v Ivančicích a ve Valašském Meziříčí. Celkem tedy v březnu roku 1916 nastoupilo v době zahájení vyučování do ústavu 97 dětí, které byly rozděleny do třech tříd s pěti pobočkami.¹³⁶ V témže roce bylo vyučování prodlouženo do 31 srpna.¹³⁷ Výuku ve škole však komplikoval nedostatek světla a potravin.

Předvídajíc možný nedostatek světla v zimních měsících, navrhlo ředitelství ústavu Zemskému výboru, aby byly hlavní prázdniny rozděleny takovým způsobem, že první polovina prázdnin potrvá od 16. července do 15. srpna a druhá polovina od 1. do 31. ledna 1918. Zemský výbor svým rozhodnutím ze dne 25. června 1917 tento návrh schválil. A skutečně se na počátku října ocitl ústav bez světla, protože byla přerušena z úsporných důvodů dodávka elektrické energie. Po celou zimu si vypomáhal ústav petrolejovým světlem, kterým byly osvětlovány jen nejnútnejší místnosti. Elektrické osvětlení bylo obnoveno až v roce 1918. V důsledku války se projevovaly i další problémy se zásobováním ústavu.¹³⁸

Jakoby chtěli překonat nepřízeň válečné doby, uspořádali ve dnech 24. – 25. března 1918 absolventi ústavu v Lipníku sjezd, na kterém vyslovili přání založit ústavní časopis. Pod vedením učitelů Jana Sedláčka, Ludvíka Vaníčka a Františka Míky vyšlo v červnu 1918 první číslo *Novin pro hluchoněmé*. Ke konci školního roku pak podnikli jednotliví třídní učitelé se svými třídami celodenní výlety do lázní Teplice u Hranic a do Oderských hor.¹³⁹ Válka však v této době již špěla ke svému konci, který zároveň znamenal i zánik celého společenského systému Rakousko-Uherska.

4.1.1. Slavnosti a návštěvy

Přirozenými vrcholy běžného života ústavu byly různé slavnosti s výraznými motivy náboženskými a vlasteneckými, ve smyslu věrnosti monarchii. Každoročně se v ústavu slavila v zimě mikulášská slavnost a slavnost vánočního stromku.¹⁴⁰ V červnu podnikala škola každý rok se svými chovanci vycházku na nedaleký hrad Helfštýn.¹⁴¹

¹³⁶ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 130.

¹³⁷ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 132.

¹³⁸ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 139.

¹³⁹ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 132.

¹⁴⁰ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 62.

¹⁴¹ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 58.

Školní rok byl ukončován v polovině července bohoslužbami. Po vykonaných bohoslužbách se vracely děti do ústavu, kde probíhaly závěrečné zkoušky za přítomnosti veřejnosti.¹⁴²

V ústavu se pravidelně slavily jmeniny a narozeniny císaře a jeho manželky.¹⁴³ Dne 10. září 1901 byla sloužena v ústavní kapli zádušní mše ve výroční den úmrtí císařovny Alžběty, dnes známé spíše pod zlidovělou přezdívkou Sisi, která se stala obětí atentátu v roce 1898.¹⁴⁴ Ve dnech 1. a 2. prosince 1908 se konala slavnost na počest šedesátiletého panování Františka Josefa I. 2. prosince byla sloužena mše v ústavní kapli, které se zúčastnili žáci spolu s jejich učiteli i s ostatním personálem ústavu. Žáci pak obdrželi knížky o císaři pánu.¹⁴⁵

30. listopadu 1917 byla sloužena zádušní mše za zesnulého císaře Františka Josefa I. Mše se opět zúčastnili žáci i všichni pracovníci ústavu. Po mši svaté se žáci odebrali do svých tříd, kde jim třídní učitelé přednášeli o významu a životě zesnulého mocnáře.¹⁴⁶

Kromě oficiálních návštěv se na škole uskutečnila i celá řada návštěv studijních, doplňujících vzdělání tehdejších pedagogických škol. 25. června 1902 navštívili Lipník studenti Učitelského ústavu v Příboře, kteří hospitovali ve všech třídách. Ředitel ústavu jim potom stručně vyložil metody, užívané při vyučování žáků se sluchovým postižením.¹⁴⁷ Obdobná studijní návštěva se uskutečnila i 25. května 1905, když přijeli studenti 3. ročníku Učitelského ústavu v Kroměříži.¹⁴⁸ 21. března 1908 pak ústav navštívilo 40 studentů 4. ročníku učitelského ústavu v polské Ostravě. I jim podával ředitel ústavu potřebná vysvětlení a ke konci je upozornil v krátké řeči, jak by měli působit při své práci na rodiče neslyšících dětí, aby nepropásli čas pro jejich přijetí do ústavu.¹⁴⁹

¹⁴² *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 63.

¹⁴³ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 68.

¹⁴⁴ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 75.

¹⁴⁵ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 91.

¹⁴⁶ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 133.

¹⁴⁷ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 78.

¹⁴⁸ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 84.

¹⁴⁹ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 89.

4.2. Za první republiky

Významné společenské změny v českých zemích se projevil i v životě ústavu. Při domácí slavnosti, konané 8. listopadu 1918, promluvil učitel nejvyšší třídy František Mík k žákům o velkém významu státního převratu pro český národ a způsobem, přiměřeným jejich duševnímu vývoji, jim vysvětlil význam české státní samostatnosti. Podobným způsobem byl oslaven i příjezd prezidenta republiky T. G. Masaryka do Prahy dne 19. prosince.¹⁵⁰

Ústav byl vydržován z prostředků Země moravskoslezské. Velmi chudé děti byly přijímány do ústavu bezplatně. Jinak se řídily příspěvky na výživu dětí podle majetkových poměrů rodičů. Úhradu školného stanovoval Zemský národní výbor v Brně podle majetkových poměrů ve výši 50 - 400 Kč měsíčně. V případě nemajetnosti hradila část příspěvků domovská obec nebo zemský fond.¹⁵¹

Od založení ústavu se prováděla výuka výhradně metodou orální. Ve výuce žáků byl kladen důraz na rozvoj řeči, na artikulaci a na samostatné vyjadřování. Jak bylo uvedeno v učebních osnovách z roku 1926: „*Účelem ústavů a škol pro hluchoněmé jest naučit děti dle schopností řeči hlasité tak, aby se dovedly samostatně projadřovat a ji od úst mluvících odpatřovat, aby čtenému rozuměly a myšlenky své také písmem projevovaly dovedly. Současně pak má ústav svým žákům vštípit nejpotřebnější vědomosti k uhájení jejich budoucí existence, jakož i vychovat z nich řádné občany a užitečné členy lidské společnosti. Řeči rozumí se spojené vyučování artikulaci, odpatřívání, řeči obcovací, mluvnici, slohu a čtení.*“¹⁵²

Škola byla osmiletá, rozdělená na první (1. – 5. třída) a druhý (6. – 8. třída) stupeň. Na prvním stupni byli žáci rozděleni podle svých schopností.¹⁵³ V ústavu se vyučovaly všechny předměty jako na běžných obecných školách. Výuka mluvení a českého jazyka byla v první až páté třídě zahrnuta do jednoho vyučovacího předmětu „Řeč“, který se na prvním stupni vyučoval 16 hodin týdně. Důraz byl kladen na artikulaci, správnou výslovnost všech hlásek, čtení, psaní, porozumění textu a výpovědi, a na nácvik odezírání. V šesté až osmé třídě byl tento předmět rozdělen na mluvnici, sloh, čtení a řeč obcovací. K dalším

¹⁵⁰ Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950). s. 140.

¹⁵¹ Osobní korespondence 1923–1951. karton č. 16.

¹⁵² Učební osnovy z roku 1926. karton č. 16.

¹⁵³ Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950). s. 161.

předmětům patřila zvláště na druhém stupni občanská nauka, počty, zeměpis, vlastivěda, přírodověda, psaní, kreslení, tělocvik, ruční práce a náboženství¹⁵⁴

V roce 1919 slavil Zemský ústav pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou pětadvacáté výročí svého založení. 5. – 6. července se v ústavu konala slavnost, které se účastnilo 120 bývalých žáků. Slavnost, probíhající ve dvoraně školy, zahájil ředitel ústavu uvítáním bývalých žáků ústavu a vzpomínkou na pětadvacet let existence ústavu, jímž prošlo za tuto dobu okolo čtyř set padesáti žáků. Poté se přikročilo k vlastnímu sjezdovému jednání, kde se mluvilo o vzdělávání sluchově postižených a jejich dalším pracovním uplatnění v životě.¹⁵⁵

Obdobně bylo oslaveno třicetileté trvání ústavu v roce 1925. Dne 1. března 1925 pořádal Zemský ústav pro hluchoněmé v Lipníku u příležitosti svého třicetiletého trvání žakovskou akademii v Nadsklepi v Lipníku. Akademii zahájil ředitel proslovem o vývoji vzdělávání sluchově postižených na Moravě. Poté následoval vlastní program akademie, který tvořily básničky žáků, národní tance dívek, rytmická cvičení chlapců a velikonoční pomlázka chlapců a dívek. Vrcholným bodem akademie pak byla pohádka *O Popelce*, která se veřejnosti velice líbila a „vzbudila v publiku ten největší podiv nad jasnou výslovností hrajících a nenuceným a jistým jejich vystupováním, takže publikum mělo dojem, jakoby hráli slyšící.“ O úspěchu této školní akademie svědčí fakt, že byla mimo Lipník provedena také v Přerově, v Olomouci a Prostějově. Ve všech těchto městech navštívili akademii vedle početného publika také zástupci měst a úřadů. V Olomouci zavítal na akademii dokonce sám arcibiskup Leopold Prečan. Kromě kulturně propagačního účelu dosáhl učitelský sbor pořádáním akademie i značného výtěžku hmotného. Výtěžek byl věnován fondu na podporu chudých bývalých žáků zdejšího ústavu.¹⁵⁶ Při oslavách bylo konstatováno, že za dobu třiceti let prošlo ústavem celkem 623 dětí, které se pak uplatnily v zemědělství i řemesle jako dělníci (obuvník, krejčí, švadlena, stolař či knihař).¹⁵⁷

28. února 1930 odešel do výslužby dosavadní ředitel Josef Rozsypal a novým ředitelem ústavu byl jmenován Hubert Synek, odborný učitel žáků s vadami sluchu na

¹⁵⁴ *Učební osnovy z roku 1926*, karton č. 16.

¹⁵⁵ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 144–146.

¹⁵⁶ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 155–156.

¹⁵⁷ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 157.

expozituře ivančického ústavu v Brně, který se své nové funkce ujal 1. března 1930.¹⁵⁸ Je považován za výraznou osobnost školy v první polovině 20. století, která vedla ústav od roku 1930 až do období okupace. H. Synek propracoval metodiku výuky orální řeči, metodiku výstavby hlásek a postup nápravy vadné výslovnosti.¹⁵⁹ Za jeho vedení patřil lipenský ústav k nejlepším v Československu. Svoji koncepci výuky prezentoval ředitel H. Synek spolu s odborným učitelem Rudolfem Jakubkou ve dnech 8. – 10. září 1930 na čtvrtém kongresu Mezinárodní společnosti pro logopedii a foniatrii, který se konal na Otorinolaryngologické klinice profesora Přecechtěla v Praze.¹⁶⁰

Po ukončení školního roku 1930 byl konán ve Valašském Meziříčí čtvrtý pracovní sjezd učitelů žáků s vadami sluchu, jehož se účastnili téměř všichni učitelé lipenského pedagogického sboru. Na sjezdu referoval ředitel H. Synek o vlivu zkřížení chrupu na výslovnost sykavek a o vyučování násobilce ve škole pro děti s postižením sluchu.¹⁶¹ Ústav též připravil malou expozici o své činnosti pro Středomoravskou výstavu v Přerově v roce 1936.¹⁶²

Na Celostátní výstavě školství a péče o hluchoněmé v Československé republice, která se pořádala v Praze v Ústavu pro hluchoněmé na Smíchově, byla v červnu roku 1936 otevřena jubilejní výstava u příležitosti stopadesátiletého trvání pražského ústavu a zároveň tu byl konán i pátý pracovní sjezd veškerého československého učitelstva hluchoněmých dětí. Ředitel H. Synek přednášel 14. června 1936 v Praze na Smíchově při zahájení slavností o poslání ústavů pro žáky s postižením sluchu.¹⁶³

Počátkem června roku 1937 navštívili ředitelé Hubert Synek z Lipníka a František Zajíc z Valašského Meziříčí spolu s odborným učitelem Ferdinandem Liškou Státní ústav pro hluchoněmé v Budapešti, aby poznali metody Dr. Barczyho v oblasti diagnostiky sluchových vad a výuky a výchovy sluchově postižených dětí.¹⁶⁴ O této

¹⁵⁸ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 163.

¹⁵⁹ *100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček*. Olomouc 1994, s. 1.

¹⁶⁰ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 168.

¹⁶¹ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 169.

¹⁶² *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 169.

¹⁶³ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 193.

¹⁶⁴ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 197.

metodě pak zaslal zemské školské radě referát. Ve školním roce 1937–1938 začalo se učit částečně pomocí této metody, která byla přizpůsobena našim poměrům.¹⁶⁵

Ve dnech 19. a 20. února 1938 se konal se v Praze sjezd pracovníků v péči o hluchoněmé v Československé republice. Za ústav se opět zúčastnil sjezdu ředitel. Na tomto sjezdu byla zdůrazněna potřeba starat se následně i o děti, které ústav již absolvovaly. V intencích tohoto sjezdu byl vytvořen při zemském ústavu v Lipníku *Podpůrný spolek pro hluchoněmé*, který mněl ustavující schůzi 6. března 1938. Tento spolek měl zajišťovat sociální, právní, mravní a zdravotní ochranu absolventů ústavu.¹⁶⁶ V letech 1918–1938 byli všichni učitelé ústavu organizováni ve *Spolku učitelů hluchoněmých v Československé republice*.¹⁶⁷

Ředitel H. Synek byl v roce 1938 jmenován Ministerstvem školství a národní osvěty členem *Zkušební komise pro učitelství na školách pro úchylnou mládež* v Brně. Během školního roku pak přednášel ředitel o vyučování hluchoněmých, nedoslýchavých a nedořečených na učitelských ústavech v Olomouci, v Kroměříži v Ostravě a v Brně. V rozhlase H. Synek měl také přednášku o dětech nedoslýchavých. O prázdninách pak pořádal kurz nápravy řeči pro děti nevyřečné s přednáškami pro učitelky mateřských škol.¹⁶⁸

V roce 1938 se zhoršování mezinárodně politické situace již promítalo i do vyučovacího procesu v ústavu. Blížila se německá okupace a celá společnost se připravovala na možné vojenské střetnutí. Podle výnosu Ministerstva školství a národní osvěty o branné výchově se využívalo všech možností výuky, pokud to dovolovaly schopnosti žáků s vadami sluchu, pro výchovu k brannosti. S žáky též byla konána přiměřená poplachová cvičení.¹⁶⁹

4.2.1. Slavnosti

Dříve než se budeme věnovat životu ústavu v období nacistické okupace a poválečné obnovy, vrátíme se na tomto místě naší práce ještě zpět k některým

¹⁶⁵ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 200.

¹⁶⁶ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 201.

¹⁶⁷ *Osobní korespondence 1923–1951*, karton č. 16.

¹⁶⁸ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 201.

¹⁶⁹ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 200.

specifickým jevům, které byly charakteristické pro období první republiky. Přirozenými vrcholy běžného života ústavu byly různé slavnosti s výraznými motivy vlasteneckými, ve smyslu věrnosti samostatné Československé republice. Tyto slavnosti však měly zároveň sloužit jako určitá propagace školy a prezentace výsledků své výuky na veřejnosti.

V roce 1930 slavila škola osmdesáté narozeniny pana prezidenta Tomáše G. Masaryka. Jeho narozeniny byly oslaveny důstojně nejen domácí slavností, ale také účastí dětí, personálu i učitelského sboru na oslavách veřejných. V den narozenin pana prezidenta po proslovu pana ředitele ústavu přednášely děti příležitostné básně a pak provedly chovanky za doprovodu houslí rytmičky kolem busty pana prezidenta, který byl zakončen živým obrazem.¹⁷⁰ 5. března 1930 byly odeslány panu prezidentovi dary, zhotovené žáky v ústavních dílnách a to ozdobný květinový košík, vyřezávaný rodný dům pana prezidenta, ozdobná skříňka a blahopřejná adresa od všech členů ústavu.¹⁷¹ Oslavy v den národního osvobození 28. října 1930 se konaly v aule ústavu s přiměřeným programem.¹⁷²

Dne 24. dubna 1932 byla pořádána akademie s pestrým a bohatým programem. Učitelský sbor vystoupil na akademii jako celek a děti podaly obecnstvu ukázky svých vědomostí a dovedností. Říkaneky a hry napsal ředitel Hubert Synek. Taneční reje nacvičila s děvčaty vychovatelka Marie Úředníčková.¹⁷³ Koncem školního roku 1932 byla pořádána ústavní slavnost s tombolou, koulením kuželek o ceny a jinými atrakcemi.¹⁷⁴ V polovině září roku 1937, ve smuteční dny po úmrtí prezidenta Masaryka, byla uctěna jeho památka zádušní mší svatou a smutečním projevem ve vyzdobené aule za účasti všech ústavních zaměstnanců. Po proslovu ředitele H. Synka zapěli učitelé smuteční sbor a poté byla minutou ticha vzdána pocta zesnulému prezidentovi. O slavnostním pohřbu byly děti náležitě informovány podle obrázků vyšlých v časopisech. Z obrázků bylo sestaveno album.¹⁷⁵

¹⁷⁰ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 167.

¹⁷¹ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 164

¹⁷² *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 164

¹⁷³ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 175.

¹⁷⁴ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 176.

¹⁷⁵ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 200.

4.3. Nacistická okupace a poválečná obnova

V době nacistické okupace byly některé ústavy pro děti se zdravotním postižením zabrány protektorátními institucemi. Těž ústav v Lipníku nad Bečvou byl zrušen a v jeho budově se usídlil internát pro německou mládež z vybombardovaných měst.¹⁷⁶ Část lipenských žáků se sluchovým postižením byla umístěna do ústavu ve Valašském Meziříčí. Přemístili se sem též jejich učitelé.¹⁷⁷

Po druhé světové válce se budova Zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou dostala zprvu pod zemskou správu. Výnosem prezidia Zemského výboru v Brně byl pověřen zajištěním a vedením ústavu odborný učitel František Látal, který budovu ústavů, kde byl krátce po druhé světové válce umístěn internační tábor pro Němce, převzal do správy jako zemský majetek 17. května 1945.¹⁷⁸

Budova ústavu byla po válce ve velmi špatném stavu. „*Okenní tabule byly vybity, okenní rámy poškozeny, dveře bez zámků a klik. Dvůr a zahrada byly zpustlé. Všude bylo plno špíny nečistoty a výkalů. Vnitřní zařízení ústavu bylo vybráno a odvečeno.*“¹⁷⁹ Jen málo úředních spisů se našlo v bednách a koutech půdy. Naštěstí před předáním ústavu ukryli učitelé větší části učitelské knihovny a učebních pomůcek v soukromí a tím je zachránili. Zařízení ústavní kaple a mešní potřeby byly ukryty u bývalého katechety zdejší měšťanské školy.¹⁸⁰

V červnu roku 1945 nabídlo pomoc několik bývalých učitelů, domovník a zahradník. Vybavení školy se dávalo dohromady také z věcí po okupantech a ústav se postupně opravoval.¹⁸¹ Vyučování bylo zahájeno v nouzových podmínkách až v listopadu roku 1945. Do ústavu bylo přijato 52 žáků.¹⁸² V roce 1947 byla provedena generální oprava budovy a škola a internát byly vybaveny novým nábytkem.

Ve dnech 17. a 18. srpna 1946 uspořádal Podpůrný spolek pro hluchoněmé v Lipníku vzpomínkový sjezd bývalých žáků ústavu na paměť padesáti let trvání a působení ústavu. Sjezdu se zúčastnilo 225 bývalých žáků a jejich hostů. Sjezd měl

¹⁷⁶ 100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček. Olomouc 1994, s. 1.

¹⁷⁷ Osobní korespondence 1923–1951, karton č. 16

¹⁷⁸ Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950). s. 211.

¹⁷⁹ Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950). s. 211.

¹⁸⁰ Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950). s. 211.

¹⁸¹ Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950). s. 211 - 212.

¹⁸² Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950). s. 213.

velmi zdařilý průběh. V uznání záslužné práce učitelům sboru ústavu pro blaho neslyšících byla učitelům sboru věnována *Podpůrným spolkem hluchoněmých v moravské Ostravě* děkovaná adresa, vkusně pronesená členem spolku neslyšícím B. Herotem, který tlumočil vděčnost bývalých žáků jejich učitelům a vydržovateli ústavu – Zemskému národnímu výboru v Brně.¹⁸³ Od roku 1946 začal pracovat na škole konsiliární lékař MUDr. Oldřich Ferdinand, jeden z prvních foniatrů v republice. Ten v ústavu pracoval až do roku 1988 a do ústavu dojížděl pravidelně třikrát měsíčně.¹⁸⁴

V roce 1948–1949 byla na Moravě provedena diferenciacie žáků podle stupně sluchové vady. Školy ve Valašském Meziříčí a Ivančicích byly určeny pro neslyšící a škola v Lipníku nad Bečvou byla určena pro děti se zbytky sluchu. S vyučováním žáků se zbytky sluchu nebyly až dosud žádné zkušenosti. V té době totiž neměly děti se sluchovým postižením ještě své učebnice. Od rodičů byly odloučeny na dlouhá období a domů jezdily prakticky jen o Vánocích a o prázdninách. Ve výuce neexistovaly žádné zesilovací přístroje.¹⁸⁵ Bylo proto nutno experimentovat a vyhledávat nové formy a metody práce, především metodu sluchové výchovy.

Tato metoda byla vypracována v Lipníku nad Bečvou a především na Svatém Kopečku u Olomouce. V roce 1950 byl totiž v srpnu ústav z Lipníka nad Bečvou přemístěn na Svatý Kopeček do budovy bývalého kláštera premonstrátek. Ústav na Svatém Kopečku se tak stal první školou v Československé republice a ve střední Evropě, užívající novou metodu výuky.¹⁸⁶ Po zrušení Zemského národního výboru v Brně v roce 1949 byl ústav zařazen do působnosti státní sociální péče. Správu ústavu prováděl příslušný odbor Krajského národního výboru v Olomouci. Učitelé zůstali zaměstnanci Ministerstva školství a školský dozor prováděli okresní krajští a ústřední inspektoři.¹⁸⁷

¹⁸³ *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 219.

¹⁸⁴ *100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček*. Olomouc 1994, s. 1.

¹⁸⁵ *100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček*. Olomouc 1994, s. 1.

¹⁸⁶ *90 let naší školy*. In: *XX celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva*. Olomouc 1984.

¹⁸⁷ *90 let naší školy*. In: *XX celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva*. Olomouc 1984.

5. Základní škola pro žáky se zbytky sluchu v Olomouci na Svatém Kopečku (1950–1999)

5.1. Období 1950–1989

V roce 1950 převzala budovu školy v Lipníku nad Bečvou československá armáda a škola se tak přestěhovala na Svatý Kopeček u Olomouce do budovy bývalého kláštera premonstrátek, který tvořily dvě budovy vytápěné jedním ústředním topením. K dispozici škole byla také tělocvična, která byla umístěna v jednom traktu na probošství. V budování školy nastala nová etapa.¹⁸⁸

Při sluchové výchově se začalo využívat moderní techniky tzv. elektroakustických přístrojů až koncem čtyřicátých let. První elektroakustické přístroje byly v ústavu jako na první škole nejen v Československé republice ale i ve střední Evropě instalovány již v letech 1949–1950. Instalaci provedli pracovníci patronátního závodu Československého rozhlasu – studio Olomouc.¹⁸⁹ Po nezbytných úpravách budov byl provoz školy a ústavu zahájen 12. listopadu 1950.¹⁹⁰ V roce 1950 byl jmenován ředitelem ústavu Oldřich Holibka.

V roce 1950 se stal ústav součástí Krajského ústavu národního zdraví v Olomouci a únoru 1951 byl ústav předán Ministerstvu zdravotnictví. Správou ústavu byl pověřen zdravotní odbor Krajského národního výboru v Olomouci. V květnu roku 1960 byl pak ústav rozhodnutím Krajského výboru Komunistické strany Československa dán do správy fakultní nemocnice v Olomouci.¹⁹¹

V roce 1955 byl vydán první slabikář určený pro neslyšící děti. Jeho autorem byl Dr. Ladislav Šteigerle. Postupně se vydaly učebnice pro všechny třídy a všechny předměty. Autory několika titulů byli i učitelé školy v Olomouci – Kopečku.¹⁹²

¹⁸⁸ 90 let naší školy. In: *XX celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva*. Olomouc 1984.

¹⁸⁹ 90 let naší školy. In: *XX celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva*. Olomouc 1984.

¹⁹⁰ 100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, *Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček*. Olomouc 1994, s. 1.

¹⁹¹ 90 let naší školy. In: *XX celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva*. Olomouc 1984.

¹⁹² 100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, *Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček*. Olomouc 1994, s. 3.

Dnem 1. dubna 1965 odešel do důchodu ředitel Oldřich Holibka. Před odchodem do důchodu dostal ke Dni učitelů titul „*Zasloužilý učitel*“. Od prvního září 1965 byl na místo ředitele jmenován Ctibor Bartoněk, který do té doby působil jako učitel na základní škole pro neslyšící ve Valašském Meziříčí.¹⁹³

Aby byly děti se sluchovým postižením lépe připravovány pro vstup do základní školy, bylo v ústavu nutno vybudovat mateřskou školu. V roce 1969 bylo započato s její výstavbou. Ředitelství fakultní nemocnice v Olomouci jako gestor projektu věnovalo výstavbě mateřské školy všestrannou pomoc. Z iniciativy správce ústavu Lubomíra Kosatky stavba školky rychle pokračovala. Práci na stavbě se účastnili také zaměstnanci i rodiče dětí. Učitelé pracovali na stavbě nejen v průběhu roku ale i o hlavních prázdninách v době své dovolené. Na stavbě tak bylo bezplatně odpracováno více 30 000 brigádnických hodin. Hodnota díla byla 942 000 Kčs, úspory díky bezplatné brigádnické pomoci činily 268 000 Kčs.¹⁹⁴

Budova mateřské školy byla slavnostně otevřena 30. srpna 1971 za velké účasti pozvaných hostů. Slavnostní projev měl ředitel fakultní nemocnice Lubomír Malát. Ve svém projevu shrnul veškeré snahy a úsilí všech pracovníků při realizaci myšlenky zřídit při škole mateřskou školu. Po jeho obsáhlém projevu promluvil vedoucí školského odboru Okresního národního výboru, který ocenil mimo jiné to, že při mnoha otevřeních nových škol se nesetkal s novostavbou školy, která by byla po všech stránkách tak dokonale dokončena.¹⁹⁵

V lednu 1973 byl odborem školství Okresního národního výboru v Olomouci jmenován do funkce ředitele dosavadní zástupce ředitele Miloslav Hložánek, který připravil návod pro učitelky mateřské školy, jak pracovat s malými dětmi s těžkou vadou sluchu.¹⁹⁶

V průběhu sedmdesátých let docházelo k další modernizaci školy, zvláště pak jejího elektronického vybavení audiotchnikou. Ve školním roce 1972–1973 byly učebny mateřské školy opatřeny indukčními smyčkami a sluchátky pro bezdrátový poslech, čímž se značně zvýšila možnost reedukace dětí. Dále byla na ústavu vyvinuta nová zesilovací aparatura, jejíž prototyp se zkoušel v páté třídě. Po provedených

¹⁹³ *90 let naší školy*. In: *XX celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva*. Olomouc 1984.

¹⁹⁴ *90 let naší školy*. In: *XX celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva*. Olomouc 1984.

¹⁹⁵ *Kronika 1970–1986*. s. 9.

¹⁹⁶ *Kronika 1970–1986*. s. 22.

zkouškách byly touto aparaturou postupně vybavovány všechny třídy.¹⁹⁷ V roce 1975 byly vybudovány a slavnostně otevřeny školní dílny, jejichž výstavba umožnila zlepšit polytechnizaci vyučování a rozšířit zájmovou činnost žáků. V tomto roce byla zrekonstruována také celá školní zahrada, kde byly vybudovány nové skleníky, pařeniště a dětské travnaté hřiště. Postupně byla provedena modernizace vnitřního vybavení celé školy a internátu.¹⁹⁸

Ve škole byl také vybudován audiologický a audiovizuální kabinet a do všech tříd byly instalovány kolektivní zesilovací aparatury, které sestrojil ústavní elektrotechnik. Tyto provizorní přístroje však nemohly plnit všechny náročné požadavky sluchové výchovy, a tak byly třídy postupně vybavovány přístroji firmy Siemens z dovozu z Německé spolkové republiky.¹⁹⁹ Pro rok 1977 získala škola valuty pro nákup dvou kompletních zesilovacích aparatur firmy Siemens, které byly dodány v dubnu. Koncem května se provedla montáž těchto zesilovacích aparatur do tříd, kde byli žáci s nejmenšími zbytky sluchu. Výsledky používání přístrojů značky Siemens u žáků s nejmenšími zbytky sluchu ukázaly, že tyto aparatury značně zkvalitnily reedukaci jejich sluchu a tím srozumitelnost řeči.²⁰⁰ Pro rok 1978–1980 byl tak vypsán plán dalšího vybavování přístroji zmíněné zahraniční firmy. Ředitel Miloslav Hložánek získal od pracovníků firmy Siemens také dokumentaci pro S-indikátor a ústavní technik sestrojil podle dokumentace prototyp tohoto přístroje.²⁰¹

Investorem všech potřebných zařízení byla fakultní nemocnice v Olomouci. Práce v audiovizuálním kabinetu a množství školních filmů, promítaných v aule, pomáhaly dětem názorně poznávat probírané učivo. V roce 1984 byla instalována aparatura systému Infrarot, která umožnila žákům volný pohyb v prostoru krytém signálem. V roce 1986 odešel do důchodu Miloslav Hložánek a novým ředitelem školy se stal Jiří Langer.²⁰²

¹⁹⁷ *Kronika 1970–1986*. s. 22.

¹⁹⁸ *90 let naší školy*. In: *XX celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva*. Olomouc 1984.

¹⁹⁹ *90 let naší školy*. In: *XX celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva*. Olomouc 1984.

²⁰⁰ *Kronika 1970–1986*. s. 73.

²⁰¹ *Kronika 1970–1986*. s. 69.

²⁰² *100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček*. Olomouc 1994, s. 4.

5.1.1. Metody výuky ve škole

Výuka ve škole probíhala podle propracovaných osnov a nadále pokračovala podle orální metody s důrazem na využití zbytků sluchu. Při sluchové výchově se postupně začala využívat audiovizuální technika a ve třídách byly zavedeny kolektivní zesilovací aparatury. Děti byly postupně vybavovány také individuálními sluchadly. Zdravotní sestra zhotovovala pro děti individuální tvárnice sluchadel, aby se zlepšila jejich použitelnost a efektivnost. Tyto technologie orální metodu výrazně zefektivnily.

K rychlejšímu rozvoji dorozumívacích schopností dětí přispělo zavedení daktylní formy řeči již v mateřské škole. Daktylní forma vyjadřování musí být spojená s mluvenou řečí. Daktyl přesně tlumočí strukturu hláskové řeči a převádí ji beze zbytku do systému značek. Děti, které prošly mateřskou školou pro sluchově postižené, byly pro základní školu lépe připravené, než děti přicházející z rodinného prostředí. Zavedení této metody bylo úspěšné. Ukázalo se, že daktylování má velký vliv na rozvoj řeči. Žáci, kteří ve větách užívají správné gramatické tvary již v době, kdy začínají vyslovovat, mají větší zásobu slov. Například čtení tak zvládly děti pomocí daktylu již v mateřské škole. V první a druhé třídě se pak daktyl používal již jen jako podpůrná metoda. Později žáci sami od sebe přestali daktyl užívat.²⁰³

Základní školní docházka pro děti se zbytky sluchu byla devítiletá. Před první třídou žáci ještě absolvovali přípravný ročník. V roce 1971 se stala součástí školního komplexu i mateřská škola, která děti lépe připravovala na základní školu. Mateřská škola byla s narůstajícím počtem dětí rozdělena do několika oddělení podle věku a schopností. Při základní škole pro žáky se zbytky sluchu existovala v některých letech i zvláštní třída určená pro děti s kombinovaným postižením zvláště mentálním. Ve školním roce 1978–1979 byly zavedeny nové školní osnovy a byl zrušen přípravný ročník. Žáci po mateřské škole tak nastupovali rovnou do první třídy.²⁰⁴

Po ukončení základní školy pro žáky se zbytky sluchu odcházeli žáci deváté třídy většinou na střední odborná učiliště. Po ukončení základní školní docházky přiznávala komise sociálního zabezpečení všem žákům změněnou pracovní schopnost. Žáci se podle svých schopností mohli dále vzdělávat, buď na běžných středních odborných učilištích, nebo v učňovské škole pro mládež s vadami sluchu v Praze. Žáci

²⁰³ *Kronika 1970–1986. s. 4; Kronika 1970 – 1986. s. 190.*

²⁰⁴ *Kronika 1970–1986. s. 4.*

si vybírali učební obory jako čalouník, krejčí, zámečnick, typograf, mechanik či knihař.²⁰⁵ Od roku 1982 bylo obtížné umíst'ování žáků s těžším sluchovým postižením do běžných učilišť, v důsledku zavedení povinného ruského jazyka, který žáci na základní škole neměli.

Součástí komplexu školy se stal již od jejího počátku internát, jenž byl určen pro žáky, představující většinu dětí v ústavu, kteří nemohli dojíždět do školy denně. Na internátě byli žáci rozděleni do několika výchovných skupin. Snahou vedení ústavu bylo, aby každá výchovná skupina odpovídala jedné třídě. Některé výchovné skupiny však vznikly spojením více tříd. O žáky se starali jejich vychovatelé, kteří byli rozděleni na denní vychovatele a vychovatele s noční pohotovostní službou.²⁰⁶ Žáci pobývali na internátě takřka po celý školní rok včetně sobot a nedělí. Domů se vraceli pouze na prázdniny. Po zrušení pracovních sobot však bylo možno přistoupit ke každodennímu dojíždění dětí k rodičům.²⁰⁷

Součástí školy bylo také *Sdružení rodičů a přátel školy*. Činnost SRPŠ byla zaměřena na spolupráci rodičů se školou po stránce výchovné a výukové a na materiální pomoc škole. Třídní učitelé též dávali rodičům pravidelné informace o tom, jak mají s dětmi doma pracovat.²⁰⁸

5.1.2. Mimoškolní aktivity

Škola se snažila podporovat mimoškolní aktivity žáků, zvláště těch, kteří byli nuceni pobývat na internátě. Na škole fungovalo velké množství kroužků, které byly zaměřeny převážně na různé sporty. Mezi tyto kroužky patřily: kroužek házené, kroužek fotbalový, kroužek lehké atletiky, kroužek plavecký a kroužek gymnastiky.²⁰⁹ Mezi kroužky s jiným zaměřením než sportovním pak patřily: kroužek čtenářský, truhlářský, fotografický, polytechnický, kroužek ručních prací, kroužek turistický a rybářský kroužek.²¹⁰

²⁰⁵ *Kronika 1970–1986*. s. 4, *Kronika 1970–1986*. s. 13.

²⁰⁶ *Kronika 1970–1986*. s. 17.

²⁰⁷ *Kronika 1970–1986*.

²⁰⁸ *Kronika 1970–1986*. s. 133.

²⁰⁹ *Kronika 1970–1986*. s. 56.

²¹⁰ *Kronika 1970–1986*. s. 128.

Každodenní život školy představoval pro její žáky pestrou nabídku činností. Již z uvedeného výčtu kroužků vyplývá, že škola kladla velký důraz na sportovní aktivity svých žáků. Formy těchto aktivit však odpovídaly dobovým ideologickým schémátům. Škola se tedy aktivně zapojovala do některých pionýrských soutěží, které pořádal Okresní dům pionýrů a mládeže v Olomouci. Jednalo se zejména o branný závod *O partyzánský samopal*, turnaj v házené žáček *O míč mistrů* a *Běh Mladé fronty*. Uskutečňovala se i zimní branná cvičení a dopravní soutěže. V roce 1975 se žáci účastnili také místní spartakiády na Svatém Kopečku se skladbou pro neslyšící žáky.²¹¹

5.1.3. Sportovní aktivity

U příležitosti Mezinárodního dne dětí škola tradičně organizovala atletickou školní olympiádu. Dále škola pravidelně pořádala soutěže ve skoku vysokém, branné závody a turnaje v kopané a házené. Někteří žáci školy byly také členy tělovýchovně jednoty Lokomotivy Olomouc – oddílu neslyšících, kde se mohli zapojit do tréninků kopané, atletiky a házené. Jednotlivé třídy konaly také během školního roku výlety například na Javoříčko, na Macochu do Pušťan a okolí Trenčína a do Jižních Čech.²¹²

Děti se také v zimních měsících pravidelně účastnily lyžařského výcviku. Ubytování jim poskytoval po řadu let ve své chatě patronátní závod Nová huť Klementa Gottwalda Kunčice ve svém rekreačním středisku v Čeladné.²¹³

Škola se pravidelně účastnila *Celostátních sportovních her sluchově postiženého žactva*, na kterých její žáci dosahovali pravidelně velmi dobrých výsledků. Několikrát se stala také pořadatelem těchto her. Například ve školním roce 1971–1972 se konal 8. ročník CSH sluchově postižené mládeže přímo na Kopečku.²¹⁴ 21. – 22. června 1974 se zúčastnili žáci 10. CSH sluchově postižené mládeže v Ivančicích, kde dosáhli celkového prvního místa.²¹⁵

V roce 1984 se škola stala dokonce pořadatelem jubilejní 20. *Celostátních sportovních her sluchově postiženého žactva*, které proběhly od 14. do 17. června. Hry

²¹¹ *Kronika 1970–1986*. s. 50.

²¹² *Kronika 1970–1986*. s. 8.

²¹³ *Kronika 1970–1986*. s. 23.

²¹⁴ *Kronika 1970–1986*. s. 16.

²¹⁵ *Kronika 1970–1986*. s. 35.

byly zároveň pořádány k devadesátému výročí založení školy. Na těchto sportovních hrách se setkali žáci všech sedmnácti škol pro sluchově postižené z celé Československé socialistické republiky. Her se zúčastnilo celkem 336 závodníků, 51 pedagogů jako doprovod, 10 členů celostátního organizačního výborů a řada hostů. Tyto hry byly pro Základní školu pro žáky se zbytky sluchu v Olomouci na Svatém Kopečku významné také tím, že její závodníci dosáhli celkového vítězství. Každý večer po dobu trvání her byly také pro závodníky ze všech škol připraveny různé kulturní akce jako filmová představení, vystoupení pantomimy z Prostějova, tombola s tancem. Celá akce tak vyzněla velmi dobře společensky a hrám byla také věnována patřičná pozornost v tisku a televizi.²¹⁶

5.1.4. Slavnosti a školení učitelů

Sledujeme-li dnes s odstupem času činnost školy, výrazně si uvědomujeme, jak byl její každodenní život podřízen dobovým ideologickým schématům. Toto pravidlo se týkalo nejen aktivit žáků, ale i pedagogické přípravy učitelů. Žáci se účastnili různých brigád. Ve škole fungovala pionýrská organizace, jejíž vedoucími byly učitelky ze základní a mateřské školy. Učitelé museli navštěvovat pravidelná politická školení. Například v roce 1970 se zúčastnili ideopolitického vzdělávání pedagogických pracovníků, které vedl ředitel Bartoněk. Toto studium bylo zakončeno 10. 6. 1970 závěrečnými zkouškami před komisí. K závěrečným pohovorům vypracoval každý účastník samostatnou práci a seznámil se s poučením z krizového období let 1968–1969.²¹⁷

K výročí Velké říjnové socialistické revoluce byla v ústavu konána zdařilá oslava s promítáním filmu *Pochodeň*.²¹⁸ 4. listopadu 1970 vystoupili pionýři na veřejné oslavě v kulturním domě na Kopečku. K 26. výročí osvobození ČSSR byla uspořádána ústavní slavnost. 12. června 1970 se škola účastnila okresních tělovýchovných slavností *Od Manin k dnešku* na spartakiádním stadionu v Olomouci a kromě toho vystoupila na

²¹⁶ *Kronika 1970–1986*. s. 186–187.

²¹⁷ *Kronika 1970–1986*. s. 6.

²¹⁸ *Kronika 1970–1986*. s. 7.

okresní tělovýchovné slavnosti v Náměšti na Hané.²¹⁹ Na škole fungoval i socialistický svaz mládeže a pionýr.²²⁰

Učitelé straníci navštěvovali kurz dějin Komunistické strany Československa a zkušeností Komunistické strany Sovětského svazu při Večerní univerzitě marxismu-leninismu. Výchovné a vyučovací výsledky byly na škole velmi dobré. Učitelé pracovali svědomitě, s láskou k postiženým dětem, a snažili se připravit je co nejlépe do života. Žáci byli vychováváni k lásce k rodné zemi, k jejímu lidu a k výsledkům jejich práce. V dobové terminologii se ovšem zdůrazňovalo, že byli vedeni k účasti na jejich budovatelském úsilí.²²¹

U příležitosti 80. výročí založení ústavu byl 29. – 30. června 1974 uspořádán sjezd bývalých absolventů ústavu. Sjezdu se zúčastnilo přes 160 osob.²²² V roce 1975 se uskutečnily oslavy 30 výročí osvobození Československa Rudou armádou.²²³

V červnu 1977 se škola zúčastnila výstavy žakovských rukodělných prací, kterou uspořádal Svaz československo-sovětského přátelství v Olomouci-Hodolanech. Expozice školy měla velký úspěch. Škola dostala hlavní cenu za práci ve dřevě, tři žáci dostali diplomy.²²⁴

5. prosince uspořádal Okresní výbor Českého svazu tělesné výchovy v Olomouci slavnostní akademii k 60. Výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Žákyně nejvyšších tříd se této akademie zúčastnily recitačním a tanečním číslem. Toto vystoupení nejlépe hodnotí citace z děkovného dopisu OV ČSTV: „*Velmi dobře připravené a ukázněné cvičení vašich žákyň patřilo mezi nejhodnotnější vystoupení na této akademii.*“²²⁵

29. – 30. června 1984 byl uspořádán sjezd absolventů. Sjezdu se účastnilo celkem 240 osob.²²⁶

²¹⁹ *Kronika 1970–1986.* s. 7.

²²⁰ *Kronika 1970–1986.* s. 21.

²²¹ *Kronika 1970–1986.* s. 21.

²²² *Kronika 1970–1986.* s. 35.

²²³ *Kronika 1970–1986.* s. 40.

²²⁴ *Kronika 1970–1986.* s. 73.

²²⁵ *Kronika 1970–1986.* s. 86.

²²⁶ *Kronika 1970–1986.* s. 202.

5.1.5. Návštěvy, hospitace a odborná činnost

Na škole se konaly četné hospitace zvláště z pedagogických škol a univerzit, které doplňovaly vzdělání jejich studentů. Školu tak navštívili např. posluchači pedagogické fakulty z katedry defektologie Univerzity Palackého v Olomouci, posluchači sociálně ekonomické školy z Krnova, posluchači pedagogické školy z Nového Jičína. Kromě českých vysokoškoláků zavítaly do ústavu i zahraniční delegace.

Školu například navštívilo 1. září 1972 dvanáct studentů defektologie z Moskevského pedagogického institutu a 17. října 1973 se v ústavu objevil dokonce španělský foniatr z Barcelony.²²⁷ Žáci spřátelené školy pro neslyšící v Halle v NDR zavítali do ústavu v rámci výměnného zájezdu ve dnech 12. – 23. června 1973.²²⁸

Kromě těchto krátkodobých hospitací pravidelně vykonávali v ústavu v dubnu a v květnu souvislou pedagogickou praxi posluchači Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci z oboru logopedie.²²⁹ K nim se přidávali i studenti jiných pedagogických oborů.²³⁰ Na škole také pravidelně hospitovali posluchači odborné psychologie Univerzity Palackého v Olomouci.²³¹

Vedle vlastní pedagogické činnosti se škola snažila rozvíjet i výzkumnou činnost v oblasti vzdělávání sluchově postižených žáků. Její učitelé se tak často účastnili různých pedagogických školení a seminářů, kde mnohdy prezentovali svoje poznatky a zároveň rozšiřovali své znalosti v oboru.

26. a 27. února 1971 provedla na škole M. Synková z logopedického ústavu v Brně instruktáž o artikulaci.²³² 3. a 4. září 1971 se ředitel Ctibor Bartoněk účastnil defektologického semináře Pedagogické fakulty Univerzity Palackého. 4. října 1971 byli ředitel Bartoněk, a pedagogické pracovnice Veselá a Heinzová spolu s ústavním lékařem MUDr. Oldřichem Ferdinandem přítomni demonstraci nových zesilovacích přístrojů v Bratislavě. V listopadu 1973 byl v ústavu uspořádán celostátní seminář učitelů tělesné výchovy na školách pro děti s vadami sluchu. Semináře se zúčastnilo 35

²²⁷ *Kronika 1970–1986*. s. 23.

²²⁸ *Kronika 1970–1986*. s. 73.

²²⁹ *Kronika 1970–1986*. s. 6.

²³⁰ *Kronika 1970–1986*. s. 43.

²³¹ *Kronika 1970–1986*. s. 15.

²³² *Kronika 1970–1986*. s. 6.

učitelů a vychovatelů z celé ČSSR.²³³ V listopadu 1975 probíhaly v ústavu foniatrické dny, kdy na škole hospitovali foniatři z celé republiky.²³⁴

22. dubna a 23. dubna 1983 byl ve škole uspořádán celostátní logopedický seminář o sluchové výchově žáků se zbytky sluchu, kterého se zúčastnilo více než 120 odborníků z celého Československa. Návštěvníci zde byli seznámeni se systémem sluchové výchovy, tak, jak se prováděla na škole. Byly jim předvedeny nejmodernější zahraniční i československé elektroakustické přístroje používané ve výuce sluchově postižených žáků. Během semináře byla uspořádána výstava přístrojů firmy Siemens. Zároveň byly tyto přístroje na semináři předvedeny.²³⁵

5.2. Po roce 1989

Po sametové revoluci v roce 1989 se ve vzdělávání sluchově postižených otevřely nové možnosti. Dostupnými se staly cesty do zahraničí, zahraniční odborná literatura a informace o různých metodách práce s neslyšícími dětmi ve světě. Pod vlivem zahraničních zkušeností přestala škola vyučovat výlučně orální metodou. Hledaly se takové postupy, která by usnadňovaly dětem pochopení nových pojmů a situací. Postupně se proto začala uplatňovat znaková řeč jako podpůrná metoda, která byla zavedená nejprve v nižších třídách školy. Zároveň se začaly užívat výukové pomůcky nové generace. Třídy byly postupně vybavovány televizory a výukovými videopřehrávači, které mohly prezentovat připravené tematické videoprogramy. V audiologickém kabinetu byl instalován přístroj PILP 100, jehož prostřednictvím si děti mohly zrakově kontrolovat správnost své výslovnosti. Ve škole byly zapojeny také první počítače.²³⁶

Vedle těchto novinek pokračovala škola v aktivitách, které se v minulosti osvědčily. K nim patřila zejména sportovní tradice, která pomáhala rozvíjet pohybové aktivity žáků. V návaznosti na tuto tradici pokračovala škola například v provozování kolektivních míčových her, v nichž dosáhla na počátku 90. let významného úspěchu.

²³³ *Kronika 1970–1986*. s. 34.

²³⁴ *Kronika 1970–1986*. s. 59.

²³⁵ *Kronika 1970–1986*. s. 186.

²³⁶ *100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček*. Olomouc 1994, s. 5.

Školní oddíl softballu a baseballu byl od roku 1990 začleněn do mezinárodní baseballové organizace se sídlem v USA.²³⁷

Škola získala od 1. ledna 1991 právní subjektivitu. V roce 1991 zároveň zrušila vyhláška MŠMT č.399/1991 Sb. *o speciálních školách a speciálních mateřských školách* rozdělení těchto vzdělávacích institucí na školy pro neslyšící, školy pro žáky se zbytky sluchu a školy pro nedoslýchavé a zavedla jednotné označení *Školy pro sluchově postižené*. Tyto školy měly nadále vzdělávat žáky s různým stupněm sluchového postižení za předpokladem, že budou vychovávat jak žáky nedoslýchavé, tak žáky s těžkým sluchovým postižením.²³⁸

Ve školním roce 1992–1993 byla při škole zřízena také třída pro hluchoslepé, která vznikla z iniciativy pracovníků pedagogické fakulty Univerzity Palackého. Do roku 1996 třída pracovala jako experimentální, od tohoto roku byla pevnou součástí vzdělávacího systému v České republice a jako jediná v ČR nabízela základní vzdělání dětem s hluchoslepotou. Škola tím proto byla výjimečná a je to významná součást její historie.²³⁹ O třídě pro hluchoslepé je řečeno více v šesté kapitole.

V roce 1991 byla budova školy v rámci první vlny restitucí církevního majetku navracena řádu premonstrátek. Škola se tak dostala do nájmu řádu, a v důsledku této změny vlastnických práv se náhle navýšil její rozpočet o platby ročního nájemného ve výši 683 000 Kč. V důsledku těchto vysokých výdajů začalo vedení školy uvažovat o přesídlení celé školy do nového objektu.²⁴⁰

Magistrát města Olomouce přihlédl k této situaci a zajistil škole náhradní prostory v bývalých kasárnách u řeky Moravy v katastru města. Odchodem školy do těchto nových budov, uvolněných v důsledku dalších změn ve společnosti, začala nová a zatím poslední kapitola v životě školy.

²³⁷ 100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček. Olomouc 1994, s. 5.

²³⁸ KOMORNÁ Marie: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. Praha 2008, s. 13–14.

²³⁹ <http://www.zablesk.olomouc.com/index.php?page=zablesk.skola> [cit. 17. 06. 2013].

²⁴⁰ 100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček. Olomouc 1994, s. 3.

6. Střední škola, základní škola, mateřská škola pro sluchově postižené v Olomouci

Nová budova školy byla zřízena v prostorách bývalých kasáren v Olomouci jako náhrada za objekt na Svatém Kopečku, který se vrátil původnímu majiteli v rámci restituce. Škola, která byla vybudována jako moderní účelové zařízení evropského formátu s kapacitou 120 dětí, byla slavnostně otevřena 3. září 1999.²⁴¹

„*Střední škola, základní škola, mateřská škola pro sluchově postižené v Olomouci*“, jak zní v současné době její úřední název, je zařazena do sítě škol Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, které se stalo jejím zřizovatelem.²⁴² V roce 2012 se novou ředitelkou školy se stala dlouholetá učitelka Mgr. Martina Michalíková.

Součástí školního komplexu je v současné době mateřská škola, základní škola, praktická škola dvouletá, internát, školní jídelna, speciálně pedagogické centrum a sportovní areál s rehabilitačním centrem, bazénem a saunou.²⁴³ Od 1. září 2008, kdy zde byla zřízena praktická škola dvouletá pro studenty s kombinovaným postižením, získala celá škola do svého názvu též charakteristiku „*střední*“. Areál celé školy je vybudován jako bezbariérový. Školu určena pro nejen pro děti s těžkou sluchovou vadou ale i s vývojovou dysfagií a s kombinovaným postižením – sluchovým a mentálním či tělesným. Do školy mohou být přijaty také děti hluchoslepé.²⁴⁴

Škola je také fakultní školou pedagogické fakulty a fakulty tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci a někteří učitelé školy přednáší externě na těchto fakultách. Při škole je také zřízen nadační fond školy, na který škola převádí finanční dary sponzorů a příspěvky rodičů. Prostředky z tohoto fondu jsou používány na mimoškolní aktivity – soutěže, výlety, školy v přírodě a pomoc dětem ze sociálně slabých rodin. Škola je zapojena také do několika projektů Evropské unie například

²⁴¹<http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=2070109> [cit. 11. 06. 2013].

²⁴²<http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=2070109> [cit. 11. 06. 2013].

²⁴³<http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=2070109> [cit. 11. 06. 2013].

²⁴⁴<http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=2070109> [cit. 11. 06. 2013].

projekt *EU peníze školám* a projekt *Výchovné filmy pro neslyšící děti a žáky*. Oba tyto projekty jsou součástí Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.²⁴⁵

6.1. Vzdělávání

Mateřskou školu navštěvují děti ve věku od tří do šesti či sedmi let. V současnosti navštěvuje mateřskou školu 24 dětí, které jsou rozděleny po šesti do čtyř tříd. Dříve se děti v mateřské škole dělily podle speciálních vzdělávacích potřeb do tříd pro děti se sluchovým postižením, děti s narušenou komunikační schopností a děti s kombinovaným postižením a zdravotním oslabením. V současné době jsou děti s těmito rozdílnými vzdělávacími potřebami ve třídách promíchány. K dětem přistupují speciální pedagogové podle jejich potřeb zcela individuálně. Vzdělávání v mateřské škole se tak maximálně přizpůsobuje vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí a využívá metody prožitkového učení hrou, uplatňování spontánního sociálního učení a didakticky zacílené činnosti. Při celodenní péči využívají učitelé totální komunikaci s důrazem na logopedii. Další metodou, kterou uplatňují učitelé ve výuce dětí je metoda výměnného obrázkového komunikačního systému, která je určena pro děti s výraznými problémy ve verbální komunikaci, mezi které patří děti s těžkou formou dysfázie, dětskou mozkovou obrnou a autismem.²⁴⁶

Děti v mateřské škole se vzdělávají podle školního vzdělávacího programu *Budeme si spolu hrát, ty budeš můj kamarád*. Tento celoroční výchovně vzdělávací program vychází z rámcového programu pro předškolní vzdělávání, který je postaven na respektování přirozeného vývoje dítěte a jeho speciálních potřeb. Tento program je zaměřen na rozvíjení pěti základních oblastí: dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a společnost, dítě a svět. Úkolem předškolního vzdělávání pro sluchově postižené děti je tak doplňovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Dětem v mateřské škole slouží tři učebny a dvě herny, které jsou vybaveny speciálním nábytkem a pomůckami.²⁴⁷

²⁴⁵ <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=2764717> [cit. 11. 06. 2013].

²⁴⁶ <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=3129946> [cit. 11. 06. 2013].

²⁴⁷ <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=3129946> [cit. 11. 06. 2013].

Základní vzdělávání v olomoucké škole pro sluchově postižené navazuje na předškolní vzdělávání a výchovu v rodině. Vzdělávání na základní škole trvá v souladu s § 46 odst. 3 školského zákona 10 let. První stupeň je tvořen 1. – 6. ročníkem, druhý stupeň 7. – 10. ročníkem. Většina žáků však absolvuje devět let povinné školní docházky. Žáci se vzdělávají podle školního vzdělávacího programu s názvem *Škola – základ cesty do společnosti*. Tento školní vzdělávací program je vypracovaný na základě rámcového vzdělávacího programu základní škola. Žáci se vzdělávají ve všech předmětech běžné základní školy včetně cizího jazyka. Pouze výuka hudební výchovy je nahrazena hudebně dramatickou výchovou. Náplň školního vzdělávacího programu přihlíží k postižení a individuálním potřebám jednotlivců. Do vzdělávání je zařazen také předmět individuální logopedická péče – ILP. U žáků s kombinovaným postižením je využíváno asistentů pedagoga.²⁴⁸

Základní vyučovací metodou ve škole je totální komunikace. Základem totální komunikace je orální metoda, daktyl a znakový jazyk. Při výchově a vzdělávání se individuálně upřednostní ta metoda, která nejvíce odpovídá schopnostem a postižení žáka. Na základě stupně sluchové vady, rozumových schopností a dovedností, případně rozsahu kombinovaných vad volí učitel během výuky metodu, která je pro žáky nejvhodnější. Žáci tak dostávají dobrý základ pro vstup na střední školy. Vzdělávání žáku je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů žáka Stimuluje schopnější žáky a zároveň povzbuzuje méně nadané, chrání a podporuje nejslabší a zajišťuje, aby se každé dítě vyvíjelo.²⁴⁹

V základní škole je 13–15 kmenových tříd, šest specializovaných učeben, žákovské dílny a kuchyňka, tři počítačové učebny, učebna s interaktivní tabulí, dílny dvě tělocvičny, dvě hřiště s umělým povrchem a tartanová běžecká dráha. Dále mají děti k dispozici rehabilitační centrum, jehož součástí je malý bazén a sauna. Všechny třídy jsou vybaveny moderními zesilovacími kolektivními aparaturami, videem a televizí. Vzdělávání je doplněno praktickou výukou, která probíhá v odborných, technicky velmi kvalitně vybavených učebnách. V současné době navštěvuje základní školu 74 dětí.²⁵⁰

²⁴⁸ <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=3211171> [cit. 11. 06. 2013].

²⁴⁹ <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=3211171> [cit. 11. 06. 2013].

²⁵⁰ <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=3211171> [cit. 11. 06. 2013].

Součástí školy byla od roku 1992 do roku 2012 také třída, pro hluchoslepe děti, jejichž základní školní docházka je desetiletá. Poslední hluchoslepe děti opustily školu na konci školního roku 2011–2012. V současné době není výuka pro nedostatek žáků realizována. Děti byly vzdělávány individuálně podle osnov schválených Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy. Vedle výuky, která zahrnovala předměty běžné základní školy, se zaměřovali speciální pedagogové v této třídě na výchovu sebeobsluhy a rozvoj praktických dovedností. Při náročné práci s dětmi učitelé využívali speciální pomůcky jako televizní lupa, kolektivní zesilovací aparatura, light box a pomůcky k rehabilitaci.²⁵¹

Ve školním roce 2008/2009 byla při škole zřízena také praktická škola dvouletá, která nabízí studijní program se zaměřením Ruční práce a příprava pokrmů. Tato škola je určena žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, které plynou ze snížené úrovně rozumových schopností, případně žákům s více vadami, kteří ukončili povinnou školní docházku v základní škole speciální, v základní škole praktické nebo v nižším než devátém ročníku základní školy a v odůvodněných případech v devátém ročníku základní školy. Ke studiu jsou přijímáni studenti se zdravotním postižením sluchovým, zrakovým, mentálním a tělesným, a také studenti s kombinovaným postižením, včetně hlucho-slepoty.²⁵²

Hlavním cílem vzdělávání žáků s těžkým zdravotním postižením je rozvoj a upevnování sebe-obslužných, komunikačních a sociálních schopností a dovedností. Práce ve třídě i při praktickém nácviku činností probíhá individuálně, podle možností jednotlivců tak, aby byla rozvíjena jejich kreativita a samostatnost. Studium na praktické škole dvouleté je zakončeno závěrečnou zkouškou. Absolventi praktické školy se mohou v rámci svých možností a individuálních schopností uplatnit také při pomocných pracích ve zdravotnictví, v sociální péči a službách, ve výrobních podnicích, v zemědělství či v chráněných pracovištích. V současnosti navštěvuje praktickou školu dvouletou 11 dětí.²⁵³

²⁵¹<http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=1104648> [cit. 11. 06. 2013].

²⁵²<http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=2611560> [cit. 11. 06. 2013].

²⁵³<http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=2611560> [cit. 11. 06. 2013].

6.2. Internát a mimoškolní aktivity

Součástí komplexu školy je také internát, určený pro děti, které nemohou do školy dojíždět denně. Na internátě bydlí děti ve dvou až třílůžkových pokojích, které jsou vybaveny moderním nábytkem tak, aby každé dítě mělo svůj prostor. Sociální zařízení a koupelna je na každém poschodí, včetně klubovny. Činnost internátu navazuje bezprostředně na práci školy a je velmi rozmanitá. Na internátě se o děti starají jejich vychovatelé, kteří při jejich výchově navazují na práci učitelů a pomáhají s přípravou žáků na vyučování.

Odpolední činnosti jsou zaměřeny na práci ve skupinách a kroužcích podle zájmu a schopností žáků. Součástí internátu jsou také klubovny vybavené knihami, společenskými hrami, hračkami a moderní audiovizuální technikou. V podkrovní místnosti školy je k dispozici soustava bicích nástrojů, kytary a klávesy, kde se mohou za vedení pedagogů věnovat děti hudebním aktivitám.²⁵⁴

Mladší děti se svým kmenovým vychovatelem postupně objevují možnosti v mimoškolní činnosti a hledají tu, které by se chtěly i nadále věnovat. Starší děti se mohou podle vlastních předpokladů navštěvovat různé převážně sportovní kroužky, mezi něž patří kroužek kopané, atletiky, plavání, cyklistiky, košíkové, tenisu. V těchto sportech škola již léta dosahuje výborných výsledků nejen na celostátních sportovních hrách sluchově postiženého žactva, ale i na každoročně pořádaných turnajích moravských škol ve futsalu, basketbalu a florbalu.

Mezi další zájmové aktivity, které mohou děti provozovat, patří kroužek keramický, modelářský a kroužek informatiky. Díky sponzorům děti mohou také navštěvovat plavecký bazén. K dispozici je dětem školní minibus, který většinou slouží k dopravě dětí na výlety a za jinými zájmovými sportovními i kulturními aktivitami. Minibus dětem slouží také v zimě, kdy jezdí lyžovat do nedalekých Hluboček. Ve škole a na internátě mají žáci k dispozici celkem 18 počítačů a napojením na internet. O zdraví dětí během týdenního pobytu se stará zdravotní sestra.²⁵⁵

Žáci se účastní také různých sportovních akcí a jednodenních výletů. Každoročně také mohou jezdit na týdenní pobyt na horách s výukou lyžování. Další

²⁵⁴ <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=1104678> [cit. 11. 06. 2013].

²⁵⁵ <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=1104678> [cit. 11. 06. 2013].

ozdravné, relaxační a sportovní vyžití nabízí desetidenní letní rekreace u moře v Chorvatsku. Na závěr školního roku jsou pořádány zajímavé několikadenní kulturně poznávací výlety. Žáci se v tomto období také účastní Celostátních sportovních her sluchově postiženého žactva, a to již tradičně s výbornými výsledky. Žáci bývají úspěšní i ve výtvarných a uměleckých soutěžích. Svými pracemi pravidelně obesílají soutěže, výstavy a účastní se vernisáží.²⁵⁶

6.3. Další školská zařízení

Při škole pro sluchově postižené v Olomouci je také zřízeno speciálně pedagogické centrum pro sluchově postižené (SPC pro SP). Mezi jeho služby patří poskytování bezplatně speciálně pedagogické, psychologické a sociálně právní služby rodinám a klientům se sluchovým postižením, s vadou sluchu v kombinaci s jiným postižením a s hluchoslepotou a provádění psychologické, speciálně pedagogické a logopedické diagnostiky s následnou poradenskou, terapeutickou a rehabilitační péčí. Speciálně pedagogické centrum také nabízí péči v rodinách, pomoc při výběru vhodného vzdělávacího zařízení, poradenství při volbě povolání nebo dalšího studia, sociální poradnu a poskytuje informace k vhodným kompenzačním pomůckám.

Kromě této činnosti pořádá také odborné semináře pro rodiče, učitele a další odborníky, diagnostické pobyty pro klienty a kurzy znakového jazyka pro rodiče sluchově postižených dětí. Centrum také spolupracuje s pedagogickými pracovníky dětí a žáků integrovaných v mateřských, základních, středních a vyšších odborných školách, s odbornými lékaři, se státními a neziskovými organizacemi.²⁵⁷

Součástí školy je i školní jídelna. Škola má vlastní jídelnu s moderní kuchyní. Jídelna má kapacitu sto míst a jídlo zde připravuje pět zaměstnanců kuchyně, kteří také zajišťují jídlo a pití pro veškeré mimoškolní akce žáků, jako jsou výlety, sportovní soustředění, mimořádné školní akce, oslavy. Zaměstnanci kuchyně jsou schopni zajistit stravu nejen pro zaměstnance a žáky školy, ale i pro mimoškolní strážníky, jakými

²⁵⁶ <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=3211171> [cit. 11. 06. 2013].

²⁵⁷ <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=1104654> [cit. 11. 06. 2013].

mohou být například pronájemci tělocvičny a internátu. Kromě pedagogického sboru zabezpečují činnost školy správní zaměstnanci a pracovníci stravovacího provozu.²⁵⁸

²⁵⁸ <http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=cs&oid=3178241> [cit. 11. 06. 2013].

Závěr

Historie Školy pro děti sluchově postižené v Olomouci začala v roce 1894 otevřením Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou. Ústav v Lipníku byl slavnostně otevřen 15 září 1894, kdy byla také zahájena výuka. Prvním ředitelem ústavu byl jmenován Antonín Holzer. Ústav byl zařízen jako osmitřídni národní škola. Hlavní metodou byla výchova žáků pomocí orální metody s cílem umožnit jim styk se slyšícím prostředím.

Ústav se postupně rozšiřoval a ve školním roce 1898–1899 v něm pobývalo již sto chovanců. Přírozenými vrcholy běžného života ústavu byly různé slavnosti s výraznými motivy náboženskými a vlasteneckými, ve smyslu věrnosti monarchii. Součástí práce ústavu byla i sofistikovaná prezentace výsledků jeho práce pro širší veřejnost i pro významné osobnosti společenského života. Kromě oficiálních návštěv se zde uskutečnila i celá řada návštěv studijních, doplňujících vzdělání tehdejších pedagogických škol.

Činnost ústavu byla přerušena během první světové války, kdy zde byla od 15. září 1914 do 1. prosince 1915 umístěna vojenská nemocnice. Po zrušení vojenské nemocnice bylo v ústavu zahájeno opětovné vyučování v březnu roku 1916.

Činnost ústavu pokračovala ve stejném duchu i po vzniku samostatného českého státu. Ústav byl udržován z prostředků Země moravskoslezské. Velmi chudé děti byly přijímány do ústavu bezplatně. Jinak se řídily příspěvky na výživu dětí podle majetkových poměrů rodičů. Vrcholy běžného života ústavu byly různé slavnosti s výraznými motivy vlasteneckými, ve smyslu věrnosti samostatné Československé republice. Tyto slavnosti však měly zároveň sloužit jako určitá propagace školy a prezentace výsledků své výuky na veřejnosti.

V roce 1930 byl novým ředitelem ústavu jmenován Hubert Synek, který je považován za výraznou osobnost školy v první polovině 20. století. H. Synek propracoval metodiku výuky orální řeči, metodiku výstavby hlásek a postup nápravy vadné výslovnosti. Za jeho vedení patřil lipenský ústav k nejlepším v Československu.

V době nacistické okupace byl ústav v Lipníku nad Bečvou zrušen a v jeho budově se usídlil internát pro německou mládež z vybombardovaných měst. Po druhé světové válce se budova Zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou dostala zprvu pod zemskou správu. Vyučování bylo zahájeno v nouzových podmínkách až v listopadu roku 1945. V roce 1947 byla provedena generální oprava budovy a škola a internát byly vybaveny novým nábytkem. V roce 1948–1949 byla na Moravě provedena diferenciací žáků podle stupně sluchové vady a škola v Lipníku nad Bečvou byla určena pro děti se zbytky sluchu. Po zrušení Zemského národního výboru v Brně v roce 1949 byl ústav zařazen do působnosti státní sociální péče. Správu ústavu prováděl příslušný odbor Krajského národního výboru v Olomouci. Učitelé zůstali zaměstnanci Ministerstva školství a školský dozor prováděli okresní krajští a ústřední inspektoři.

V roce 1950 převzala budovu školy v Lipníku nad Bečvou československá armáda a škola se tak přestěhovala na Svatý Kopeček u Olomouce do budovy bývalého kláštera premonstrátek. V téže roce se škola stala také součástí Krajského ústavu národního zdraví v Olomouci a únoru 1951 byl ústav předán Ministerstvu zdravotnictví. Správou ústavu byl pověřen zdravotní odbor Krajského národního výboru v Olomouci. V květnu roku 1960 byl pak ústav rozhodnutím Krajského výboru Komunistické strany Československa dán do správy fakultní nemocnice v Olomouci.

Výuka ve škole probíhala podle propracovaných osnov a nadále pokračovala podle orální metody s důrazem na využití zbytků sluchu. Při sluchové výchově se postupně začala již koncem 40. let využívat audiovizuální technika a ve třídách byly zavedeny kolektivní zesilovací aparatury. V roce 1971 se stala součástí školního komplexu i mateřská škola, která děti lépe připravovala na základní školu. K rychlejšímu rozvoji dorozumívacích schopností dětí přispělo později zavedení daktylní formy řeči již v mateřské škole. Součástí komplexu školy se stal již od jejího počátku internát, jenž byl určen pro žáky, představující většinu dětí v ústavu, kteří nemohli dojíždět do školy denně. V průběhu sedmdesátých a osmdesátých let docházelo k další modernizaci školy, zvláště pak jejího elektronického vybavení audiotechnikou. Investorem všech potřebných zařízení byla fakultní nemocnice v Olomouci.

Škola se také snažila podporovat mimoškolní aktivity žáků, zvláště těch, kteří byli nuceni pobývat na internátě. Na škole fungovalo velké množství kroužků. Škola

kladla velký důraz na sportovní aktivity svých žáků a účastnila se pravidelně různých sportovních a pionýrských soutěží. Na škole se konaly četné hospitace zvláště z pedagogických škol a univerzit, které doplňovaly vzdělání jejich studentů. Kromě českých vysokoškoláků zavítaly do ústavu i zahraniční delegace. Kromě těchto krátkodobých hospitací pravidelně vykonávali v ústavu v dubnu a v květnu souvislou pedagogickou praxi posluchači Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Vedle vlastní pedagogické činnosti se škola snažila rozvíjet i výzkumnou činnost v oblasti vzdělávání sluchově postižených žáků. Její učitelé se tak často účastnili různých pedagogických školení a seminářů, kde mnohdy prezentovali svoje poznatky a zároveň rozšiřovali své znalosti v oboru.

Po sametové revoluci v roce 1989 se ve vzdělávání sluchově postižených otevřely nové možnosti. Dostupnými se staly cesty do zahraničí, zahraniční odborná literatura a informace o různých metodách práce s neslyšícími dětmi ve světě. Pod vlivem zahraničních zkušeností přestala škola vyučovat výlučně orální metodou. Postupně se začala jako podpůrná metoda uplatňovat český znakový jazyk a znakovaná čeština. Zároveň se začaly užívat výukové pomůcky nové generace jako televizory a výukovými videopřehrávači nebo přístroj PILP 100, jehož prostřednictvím si děti mohly zrakem kontrolovat správnost své výslovnosti. Ve škole byly zapojeny také první počítače.

V roce 1991 zároveň zrušila vyhláška MŠMT č.399/1991 Sb. *o speciálních školách a speciálních mateřských školách* rozdělení těchto vzdělávacích institucí a zavedla jednotné označení *Školy pro sluchově postižené*. Tyto školy měly nadále vzdělávat žáky s různým stupněm sluchového postižení za předpokladem, že budou vychovávat jak žáky nedoslýchavé, tak žáky s těžkým sluchovým postižením. V témže roce byla budova školy v rámci první vlny restitucí církevního majetku navrácena řádu premonstrátek. Škola se tak dostala do nájmu řádu, a v důsledku této změny vlastnických práv se náhle navýšil její rozpočet o platby ročního nájemného ve výši 683 000 Kč. V důsledku těchto vysokých výdajů začalo vedení školy uvažovat o přesídlení celé školy do nového objektu.

Nová budova školy byla zřízena v prostorách bývalých kasáren v Olomouci. Škola, která byla vybudována jako moderní účelové zařízení evropského formátu s kapacitou 120 dětí, byla slavnostně otevřena 3. září 1999. „*Střední škola, základní*

škola, mateřská škola pro sluchově postižené v Olomouci“ je zařazena do sítě škol Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, které se stalo jejím zřizovatelem. V roce 2012 se novou ředitelkou školy se stala dlouholetá učitelka Mgr. Martina Michalíková.

Součástí školního komplexu je v současné době mateřská škola, základní škola, praktická škola dvouletá, internát, školní jídelna, speciálně pedagogické centrum a sportovní areál s rehabilitačním centrem, bazénem a saunou. Od 1. září 2008, kdy zde byla zřízena praktická škola dvouletá pro studenty s kombinovaným postižením, získala celá škola do svého názvu též charakteristiku „střední“.

Do komplexu školy náleží rovněž internát, určený pro děti, které nemohou do školy dojíždět denně. Činnost internátu navazuje bezprostředně na práci školy a je velmi rozmanitá. Škola je také fakultní školou pedagogické fakulty a fakulty tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci a někteří učitelé školy přednáší externě na těchto fakultách. Při škole je také zřízen nadační fond školy, na který škola převádí finanční dary sponzorů a příspěvky rodičů. Prostředky z tohoto fondu jsou používány na mimoškolní aktivity – soutěže, výlety, školy v přírodě a pomoc dětem ze sociálně slabých rodin. Škola je zapojena také do několika projektů Evropské unie.

Areál celé školy je vybudován jako bezbariérový. Škola je určena nejen pro děti s těžkou sluchovou vadou ale i s vývojovou dysfagií a s kombinovaným postižením – sluchovým a mentálním či tělesným. Do školy mohou být přijaty také děti hluchoslepé. Základní vyučovací metodou ve škole je totální komunikace, která využívá všech prostředků manuálních i orálních. Při výchově a vzdělávání se individuálně upřednostní ta metoda, která nejvíce odpovídá schopnostem a postižení žáka.

Na historii olomoucké školy pro sluchově postižené je možno sledovat, jakým vývojem procházela surdopedie v českých zemích od 19. do 21. století. Od jednotné orální metody s důrazem na využití zbytků sluchu se postupně přecházelo k pestřejší škále metodických postupů. Kromě metody daktylní byl rozvoj žáků podporován i prostřednictvím řady sportovních aktivit, rozvíjejících soutěživost a všestrannou zdatnost žáků. Spolu s vlastní výukou se škola snažila provozovat i výzkumnou činnost v oblasti vzdělávání sluchově postižených žáků. Průlom přineslo zavádění nových technologií na bázi elektrotechnických audiovizuálních pomůcek. Dnes škola svým žákům nabízí základní vyučovací metodu totální komunikace, která využívá všech

prostředků manuálních i orálních pro jejich výchovu, a nabízí optimální řešení podle individuálních problémů. Tato metoda odpovídá celospolečenským pluralitním tendencím naší demokratické současnosti.

Seznam literatury a pramenů:

I. Archivní prameny

Státní okresní archiv Olomouc;

fond *Národní škola pro děti se zbytky sluchu, Svatý Kopeček 1889–1951*;

Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1889–1947).

Osobní korespondence 1923 – 1951. fascikl č. 16.

Učební osnovy z roku 1926. fascikl č. 16.

Střední škola, základní škola, mateřská škola pro sluchově postižené v Olomouci;

Registratura Střední školy, základní školy, mateřské školy pro sluchově postižené v Olomouci; *Kronika 1970–1986.*

II. Internetové zdroje

<http://www.sluch-ol.cz/> [cit. 11. 06. 2013]

www.bookrags.com/biography/thomas-hopkins-gallaudet/ [cit. 11. 06. 2013]

http://www.who.int/pbd/deafness/hearing_impairment_grades/en/index.html [cit. 16. 06. 2013]

<http://ruce.cz/clanky/33-bilingvalni-vzdelavani-sluchove-postizenych-zaku> [cit. 16. 06. 2013]

<http://www.zablesk.olomouc.com/index.php?page=zablesk.skola> [cit. 17. 06. 2013]

III. Literatura:

1. *90 let naší školy*. In: *XX. celostátní sportovní hry sluchově postiženého žactva*. Olomouc 1984. Bez ISBN
2. HORÁKOVÁ, R.: *Sluchové postižení, úvod do surdopedie*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0084-0
3. HOUDKOVÁ, Z.: *Sluchové postižení u dětí, komplexní péče*. 1. vydání. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-623-6
4. HRUBÝ, J.: *Úvod do výchovy a vzdělávání sluchově postižených*. Část 1. Praha: Tiché učení, 2010. ISBN 978-80-904786-1-9
5. HRUBÝ, J.: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 1. díl. 1. vydání. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1997. ISBN 80-7216-006-0
6. HRUBÝ, J.: *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po vlastním osudu*. 2. díl. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1998. ISBN 80-7216-075-3
7. KOMORNÁ M.: *Systém vzdělávání osob se sluchovým postižením a specifika vzdělávacích metod při výuce*. 1. vydání. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-60-4
8. KRAHULCOVÁ, B.: *Komunikace sluchově postižených*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0329-2
9. LANGER, J.; SOURALOVÁ E.: *Surdopedie, studijní opora pro kombinované studium*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1084-2
10. LANGER, J.; SOURALOVÁ E.: *Surdopedie – andragogika*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006. ISBN 80-244-1206-3
11. MÁZDEROVÁ, R.: *Kultura komunity neslyšících v České republice – Nástin historie komunity neslyšících do roku 1938*. Praha: Open society institute [online], 1999. [cit 17. 6. 2013]. Dostupné z rss.archives.ceu.hu/archive/00001035/01/36.pdf
12. POUL, J.: *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. 1. vydání. Brno: Paido: 1996. ISBN 80-210-1479-2
13. SKÁKALOVÁ, T.: *Uvedení do problematiky sluchového postižení*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-098-6

14. *100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček.* Olomouc 1994. Bez ISBN
15. TARCSIOVÁ, D.: *Sluchové postihnutie vo vyššom veku.* Nitra: Effeta, 2005. ISBN 80-969113-8-4

IV. Zákony:

Zákon č. 155/1998 o komunikačných systémech neslyšících a hluchoslepých osob.

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob.

Resumé

Božena Kaňáková: Dějiny a současnost školy pro sluchově postižené v Olomouci. (Bakalářská práce). Olomouc 2013.

Škola pro děti sluchově postižené v Olomouci má svou více než stoletou historii, která začíná v roce 1894 otevřením Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku nad Bečvou. Ústav v Lipníku byl otevřen 15 září 1894, kdy byla také zahájena výuka. Prvním ředitelem ústavu byl jmenován Antonín Holzer. Hlavní metodou byla výchova žáků pomocí orální metody s cílem umožnit jim styk se slyšícím prostředím.

Činnost ústavu byla přerušena během první světové války, kdy zde byla od 15. září 1914 do 1. prosince 1915 umístěna vojenská nemocnice. Po zrušení vojenské nemocnice bylo v ústavu zahájeno opětovné vyučování v březnu roku 1916. Činnost ústavu pokračovala ve stejném duchu i po vzniku samostatného českého státu.

V době nacistické okupace byl ústav v Lipníku nad Bečvou zrušen a v jeho budově se usídlil internát pro německou mládež z vybombardovaných měst. Vyučování bylo zahájeno až v listopadu roku 1945. V roce 1948–1949 byla na Moravě provedena diferenciací žáků podle stupně sluchové vady a škola v Lipníku nad Bečvou byla určena pro děti se zbytky sluchu. V roce 1950 převzala budovu školy v Lipníku nad Bečvou československá armáda a škola se tak přestěhovala na Svatý Kopeček u Olomouce do budovy bývalého kláštera premonstrátek.

V únoru 1951 byl ústav předán Ministerstvu zdravotnictví. Správou ústavu byl pověřen zdravotní odbor Krajského národního výboru v Olomouci. V květnu roku 1960 dán do správy fakultní nemocnice v Olomouci. Výuka ve škole probíhala podle propracovaných osnov a nadále pokračovala podle orální metody s důrazem na využití zbytků sluchu. V průběhu sedmdesátých a osmdesátých let docházelo k další modernizaci školy, zvláště pak jejího elektronického vybavení audiotechnikou. Investorem všech potřebných zařízení byla fakultní nemocnice v Olomouci.

V roce 1991 bylo zavedeno jednotné označení *Školy pro sluchově postižené*. Tyto školy měly nadále vzdělávat žáky s různým stupněm sluchového postižení. V roce

1991 byla budova školy navracena řádu premonstrátek. Nová budova školy byla zřízena v prostorách bývalých kasáren v Olomouci. Škola byla slavnostně otevřena 3. září 1999.

Součástí školního komplexu je v současné době mateřská škola, základní škola, praktická škola dvouletá, internát, školní jídelna, speciálně pedagogické centrum a sportovní areál s rehabilitačním centrem, bazénem a saunou. Areál celé školy je vybudován jako bezbariérový. Školu určena pro nejen pro děti s těžkou sluchovou vadou ale i s vývojovou dysfagií a s kombinovaným postižením – sluchovým a mentálním či tělesným. Do školy mohou být přijaty také děti hluchoslepé. Základní vyučovací metodou ve škole je totální komunikace, která využívá všech prostředků manuálních i orálních. Při výchově a vzdělávání se individuálně upřednostní ta metoda, která nejvíce odpovídá schopnostem a postižení žáka.

Summary

Božena Kaňáková: The history and the present of high school, elementary school and nursery school for hearing-impaired students in Olomouc. (Bachelor's thesis) Olomouc 2013.

School for hearing-impaired children in Olomouc has a history of more than a century, starting in 1894, opening the Moravian Institute for the Deaf in Lipník. Department Lipník was opened September 15th, 1894, when it was also started with teaching. The first director of the institute was named Anton Holzer. The main method was the education of students using oral methods to allow them, to come into contact with hearing environment.

The Institute's work was interrupted during the First World War, when there was from 15th September 1914 until 1th December 1915 a military hospital. After the abolition of the military hospital, the department began teaching again in March 1916. The Institute's work continued after the establishment of the independent Czech state in the same line, as before.

During the Nazi occupation, the Institute in Lipník was canceled and the building has settled a boarding house for young people from bombed German cities. Teaching was launched in November 1945. In 1948-1949 was conducted the differentiation of pupils in Moravia according to the degree of hearing. The school in Lipník was designed for children with residual hearing. In 1950 the Czechoslovak army took over the school building in Lipník and the institute moved to Holy Hill (Svatý Kopeček) near Olomouc in the building of the former Premonstratensian convent.

In February 1951, the institute was shifted to the Ministry of Health. Administration of the Institute was commissioned by the Department of Health Regional National Committee. In May 1960 the institute belonged to the administration of the Faculty Hospital in Olomouc. Teaching at the school was carried out according to elaborate curriculum and continued by oral methods with emphasis on the use of residual hearing. During the seventies and eighties there was a further modernization of school, especially its electronic equipment and audio equipment. Investors of all necessary equipment was University Hospital in Olomouc.

In 1991 it was introduced uniform designation „Schools for the hearing impaired.“ These schools should continue to educate students with varying degrees of hearing impairment. In 1991 the school building was returned to the Premonstratensian order. The new school building was established on the premises of the former army barracks in Olomouc. The school was inaugurated on 3rd September 1999.

The school complex is currently a preschool, primary school, practical two-year school, dormitory, canteen, special education center and a sports complex with a rehabilitation center, swimming pool and sauna. The area of the whole school is built without barrier. School is not only for children with several hearing impairment but also with development of dysphagia and multiple disabilities - hearing and mental or physical. Into the school may also be taken deafblind children. The school's basic method of teaching is the total communication, which uses all means of manual and oral methods. In the education and training teachers individually prefer the method, that most closely matches the abilities and disabilities of the pupil.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Božena Kaňáková
Katedra:	Ústav speciálně-pedagogických studií
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jiří Langer, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Historie a současnost Střední školy, základní školy a mateřské školy pro sluchově postižené v Olomouci, Kosmonautů 4
Název v angličtině:	The history and the present of high school, elementary school and nursery school for deaf students in Olomouc, Kosmonautů 4
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá vývojem „ <i>Střední školy, základní školy, mateřské školy pro sluchově postižené v Olomouci</i> “ v návaznosti na rozvoji metod výchovy a výuky sluchově postižených v teoretické i praktické rovině.
Klíčová slova:	škola pro sluchově postižené, orální metoda, totální metoda, bilingvální metoda, daktyl, znakový jazyk, znakovaná čeština, Olomouc, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček, hluchoslepí žáci, audiotechnika
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the development of "High schools, elementary schools, nursery schools for the hearing impaired in Olomouc" in relation to the development of education and methods of teaching the hearing impaired in both theoretical and practical level.
Klíčová slova v angličtině:	School for the Deaf, oral method, total method, bilingual method, dactyl, sign language, signed Czech, Olomouc, Lipník nad Bečvou, Holly Hill, deafblind pupils, audio

Přílohy vázané v práci:	Příloha 1.: Ředitelé působící na škole Příloha 2.: Soubor fotografií školy
Rozsah práce:	84 s.
Jazyk práce:	CZ

Seznam příloh

Příloha 1.: Ředitelé působící na škole

Příloha 2.: Soubor fotografií školy

Seznam reprodukcí:

Reprodukce č. 1: Závěrečný obraz reje „*Hold panu prezidentovi*“ (7. března 1931; *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 167.)

Reprodukce č. 2: Setkání bývalých žáků ústavu na paměť padesáti let trvání a působení ústavu. (srpen 1946; *Pamětní kniha Moravského zemského ústavu pro hluchoněmé v Lipníku (1894–1950)*. s. 219.)

Reprodukce č. 3: Výuka v přípravném ročníku na Svatém Kopečku (*100 let vzdělávání sluchově postižených 1894–1994, Lipník nad Bečvou, Svatý Kopeček*. Olomouc 1994, s. 4.

Reprodukce č. 4: Současná budova školy na ulici Kosmonautů (<http://www.sluch-ol.cz>)

Reprodukce č. 5: Výuka ve škole (<http://www.sluch-ol.cz>)

Reprodukce č. 6: Školní bazén (<http://www.sluch-ol.cz>)

Reprodukce č. 7: Zájmová činnost žáků v keramické dílně (<http://www.sluch-ol.cz>)